

Lunds Universitet
Socialhögskolan
SOL 064
VT-2001

De Dömda Ungdomarna

Får de någon hjälp under strafftiden?

Ungdomar och personal från LSU-avdelningen Åsbogården berättar.

Författare: Eva Malmstein
Pia Öhman

Handledare: Claes Levin

Abstract

When a young person commit a serious crime today, the consequence can be that the court decide an imprisonment punishment. But instead of sending young people under eighteen years to prison, they send them to particular juvenile institutions who have special departments called LSU or inpatient care of juveniles. These special LSU-departments duty is to take care, treat and look after the juveniles and at the same time, protect society from them by keeping them locked up.

This composition is about how the staff and the juveniles experience the time they spend in a LSU-department. The purpose of this composition was to find out what LSU is and what it means, and how the staff and the juveniles experience the care and the treatment. We also wanted to find out if the institution use special methods and programs to change the juveniles criminal behaviours.

The framing of the questions was:

- What is LSU?
- What is it like, at a LSU-department?
- Does the juveniles get any help to alter their behaviour, or do they just think that they are under punishment and preventive detention in prison?
- How do the staff experience the treatment of the juveniles?

By reading adequate literature and by making interviews with three juveniles and four members of the staff from Åsbogården at Råby Ungdomshem in Lund, we came to the conclusion that they use methods and programs that modern research find effective in treatment of juvenile criminals. Another conclusion we came to was how life can be when you are at a LSU-department and how both the juveniles and the staff experience the care and the treatment.

Innehållsförteckning

Sid

Förord	3
1. Problemformulering	4
Syfte och frågeställningar	5
Metod och urval	5
Metodval	5
Tillvägagångssätt	6
Urval	7
Tillvägagångssättets begränsningar	8
Fortsatt framställning	9
2. Gällande lagstiftning	9
Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU).....	9
Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).....	11
Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	12
3. En kunskapsöversikt	12
Förklaringsmodeller	12
Problemungdomar och åtgärder	14
4. Råby Ungdomshem	20
Kortfattad historik över Råby Ungdomshem	20
Råby – Uppfostringsanstalten	24
Åsbogårdens metoder och behandlingsprogram	26
Vägvalet en sammanfattning	26
ART – Aggression Replacement Training	28
Interpersonell färdighetsträning	28
Ilskekontroll	28
Moralutveckling	29
Vad innebär LSU	29
Vad är Åsbogården	31
5. Presentation av intervjupersonerna	32
Personal	32
Ungdomar	33
6. Analys	34
Tillvaron på Åsbogården	34
Varför LSU?	37
Vad menas med vård och behandling på Åsbogården?	38
Regler som styr	38
Hierarki, pennialism och rasism	40
Kontakt med familjen	42
Samarbete med socialtjänsten och andra myndigheter.....	42
Framtiden	44
Resultatsammanfattning	45
7. Reflektioner och avslutande diskussion	47
8. Källförteckning	52

Intervjuguide

Bilaga 1 och 2

Förord

Avsikten med detta arbete var att söka nya kunskaper om slutna ungdomsvård. Målet var att låta sakkunniga inom området ge sin syn på vårt undersökningsområde och låta dem dela med sig av sina erfarenheter. Målet var också att låta några ur den grupp ungdomar som är dömda till LSU ge sin bild av hur det har påverkat dem och deras liv.

Vi vill tacka alla de personer som på olika sätt ställt upp för oss under vårt arbete. Ett stort tack till våra sju intervjupersoner som har gjort det möjligt för oss att genomföra detta arbete. Tack till Håkan Nyman föreståndare på Åsbogården som ordnade med tider åt oss till alla intervjupersoner. Tack också till övrig personal på Åsbogården, Lina Lindkvist (Psykolog), Ceit Ekdahl, (lärare), Håkan Svensson (behandlingsassistent och handledare av ART), Thomas Järnberg, (fritidsledare och verksam i snickeriverkstaden).

Speciellt tack till de tre ungdomar som för närvarande är boende på Åsbogården, utan deras medverkan hade vi inte kunnat få samma förståelse av hur det är att bli dömd till LSU. Vi önskar er all lycka i framtiden och vi hoppas att ni fått den hjälp ni behöver, under er tid på Åsbogården.

Sist vill vi tacka varandra för ett givande samarbete som vi i början varit tveksamma till om det skulle fungera. Men det har varit ett ömsesidigt givande och tagande av våra olika erfarenheter och kunskaper.

1. Problemformulering

Den 1 januari 1999 förändrades påföljdssystemet för unga lagöverträdare, Statens institutionsstyrelse, som vi fortsättningsvis benämner SiS, ansvarar för verkställigheten av sluten ungdomsvård på särskilda ungdomshem. Denna nya påföljd innebär att ungdomar mellan 15 och 17 år kan dömas till sluten ungdomsvård istället för fängelse. Påföljden är ett tidsbestämt straff men innebär också att tiden på ungdomshemmen skall användas till vård och behandling (Allmän SiS-rapport 2001:6).

Eftersom vi har läst kursen barn och ungdom denna termin och vi båda är mest intresserade av ungdomar och deras problem föll det sig ganska naturligt att vår uppsats skulle handla om ungdomar. Vi ville samtidigt skriva om ett ämne som det inte skrivits så många uppsatser om innan. Frågan om LSU (Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård) växte fram då vi undrade om det verkligen förekom någon form av behandling eller metoder som var effektiva i rehabiliteringen av kriminella ungdomar. Vi var också intresserade av vad forskningen visar angående uppkomsten av ungdomskriminalitet. Naturligtvis finns det inte en enda orsak till asocialt beteende hos ungdomar utan olika teorier pekar på olika orsaker. Fortsättningsvis kommer vi att använda oss av förkortningarna LSU eller sluten ungdomsvård, när vi menar Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Ungdomsproblem och kriminalitet har också belysts mycket i massmedia vilket gör det ännu mer intressant att studera närmare. Detta ämne är i högsta grad aktuellt. Vi valde att undersöka om ungdomarna får hjälp att ändra sitt beteende och sina upplevelser under vistelsen på en sluten ungdomsvårdsavdelning och vad de själva anser om vården och vistelsen där (i det här fallet på Åsbogården vid Råby ungdomshem). Vi ville också undersöka hur personalen upplever ungdomarna och de metoder eller behandlingar som används.

Antalet ungdomar som döms till LSU har ökat kraftigt. Från början fanns det tio platser totalt i hela landet men redan vid årsskiftet 1999/2000 var 36 ungdomar intagna i den nya straffreformen (Allmän SiS-rapport 2001:6). I dagsläget är 60 ungdomar intagna vid SiS ungdomshem och de räknar med att det kommer att behövas minst 75 platser i slutet av år 2001 (<http://www.stat-inst.se/Press>). Vi är därför intresserade av att undersöka vad LSU

innebär. Hur ser den slutna ungdomsvården ut, dels i personalgruppen och dels för de intagna. Som blivande socionomer är vi intresserade av att få en klarare uppfattning om hur LSU-vården bedrivs.

Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med detta examensarbete är att ta reda på vad LSU innebär samt hur personal och intagna upplever vården inom LSU. Syftet är också att ta reda på om det finns särskilda metoder eller program som används för att förändra ungdomarnas beteende.

Vad innebär LSU? Hur är det på en LSU-institution? Får ungdomarna hjälp att ändra sitt beteende och bearbeta sina upplevelser, eller anser de bara att det är straff och förvaring? Hur upplever personalen vården av de unga?

Metod och urval

Metodval

Metodavsnittet beskriver hur vi har arbetat för att uppnå uppsatsens syfte och varför vi har gjort som vi har gjort.

Vårt arbete bestod av att ta reda på vad LSU är, samt att fånga den subjektiva upplevelsen av hur personal och intagna uppfattar vården inom LSU. Vi ville också ta reda på om det fanns särskilda metoder eller program som användes för att förändra ungdomarnas kriminella beteende. Med detta i tankarna var det naturligt att vi använde oss av en kvalitativ undersökningsmetod. Vi önskade också att våra intervjupersoner skulle få möjlighet att svara så fritt så möjligt kring de frågor vi ställde. Av den anledningen använde vi oss av en kvalitativ intervjuguide med flertalet öppna frågor. Vi valde att undersöka Åsbogården vid Råby ungdomshem som är en av fem avdelningar i landet som inrättats för LSU-vård. De andra är Sundbo ungdomshem, Brättegården, Bärby ungdomshem och Fagereds ungdomshem.

Tillvägagångssätt

I uppsatsarbetets första del började vi med att inhämta kunskap genom litteraturgenomgång. På grund av att lagen om slutna ungdomsvård är relativt ny så finns

det inte mycket forskning om just LSU än så länge. Men en hel del forskning på området kriminella ungdomar och ungdomar i tvångsvård (t.ex. Levin 1997). En viktig källa för oss har varit all den information som kommer regelbundet från SiS i rapporter och pressmeddelanden som vi har sökt via internet. Viktiga sekundärdata har också varit *Vård av ungdomar med sociala problem* (1996) som är en forskningsöversikt utgiven av SiS. Primärdata består av sju intervjuer med personer knutna till Åsbogården vid Råby ungdomshem i Lund. Tre av de intervjuade är intagna, (fortsättningsvis kallar vi dem för ungdomar) på Åsbogården och resterande fyra personer är personal på samma LSU - avdelning.

För att kunna genomföra detta projekt var det en förutsättning att vi fick tillgång till personer att intervjua och att de var villiga att låta sig bli intervjuade. Därför tog vi kontakt med Håkan Nyman som är föreståndare på Åsbogården. Vi kontaktade honom först via telefon samt, hade senare även ett möte med honom där vi lite mer ingående förklarade vad vi ville undersöka och hur lång tid intervjuerna kunde tänkas ta. Detta föll i god jord, vi skrev informationsblad där vi kortfattat berättade att vi var två studenter från socialhögskolan i Lund och att vi skulle skriva vår C-uppsats och gärna ville intervjua ungdomar samt personal. Dessa informationsblad delades ut på avdelningen av Håkan så att de som var intresserade kunde anmäla sitt intresse till honom. Håkan vidarebefordrade det sedan till oss, vilket fungerade bra. Första intervjun var ganska nervös, vi var ovana i våra roller som intervjuare. Samtliga intervjuer spelades in på band med de intervjuades godkännande, det var ingen som hade något emot att vi använde bandspelare. Intervjuerna skrevs sedan ut i sin helhet, detta var dock ett slitgöra eftersom ljudkvaliteten inte var den bästa. Vi lyssnade med hörlurar för att få med allt som sagts och för att uppfatta ord som kommit bort med andra bakgrundsljud. Vid det sista intervjutillfället kände vi oss en aning stressade, då ungdomen som vi intervjuade skulle få massage, så tiden var begränsad. I genomsnitt tog intervjuerna mellan femtio till sjuttio minuter att genomföra. En av intervjupersonerna kontaktade vi i efterhand för att få svar på en kompletterande fråga. Före intervjuerna har vi förklarat syftet med vårt arbete och innan intervjuerna påbörjades lämnades intervjufrågorna till Håkan, vilket vi uppfattade som en förutsättning för att vi skulle få genomföra vårt arbete. Vår intervjuguide består av ett antal huvudfrågor vilka har sett lite olika ut beroende på intervjupersonerna, om de var personal eller ungdomar. Utöver huvudfrågorna har vi ställt en del följdfrågor, beroende på vad och hur intervjupersonerna har svarat. Vi har försökt ställa frågorna i "rätt ordning" men ibland

kom svaren innan vi hunnit ställa frågorna eftersom vi ville låta intervjupersonerna berätta så fritt så möjligt. För personalens del började vi med att undra hur de upplever att arbeta på Åsbogården, medan det för ungdomarnas del började med frågor om hur det är att vara intagen på Åsbogården. Vi övergick sedan till att ställa frågor till ungdomar och personal, om ungdomarna, varför man hamnar inom slutna ungdomsvård, samt några mer personliga frågor, vi avslutade sedan med frågor rörande organisationen, se bilaga 1 och 2.

Vi har under bearbetningen av materialet kategoriserat intervjuvaren efter olika teman som vi funnit i intervjuerna och jämfört med den forskning som finns inom området. Vi har sökt efter likheter och skillnader i intervjupersonernas upplevelser för att ge en så tydlig bild så möjligt av LSU-vården. De personer som vi har intervjuat bestod av tre ungdomar som var intagna på Åsbogården vid tiden för vår undersökning och fyra ur personalgruppen på samma avdelning. Vi har valt att presentera deras intervjuvar under samma teman för att på ett lättöverskådligt sätt kunna utläsa skillnader och likheter i intervjuvaren. Vi är medvetna om att svaren på våra frågor varierar stort beroende på om det är ungdomar eller personal som svarat. Detta eftersom deras situation under vistelsen på avdelningen är så olika (intagen eller personal). Vi är också medvetna om att personalen befinner sig i en maktposition i förhållande till ungdomarna och att detta naturligtvis kan ha påverkat intervjuvaren.

Urval

Vi valde att intervjua personer just på Åsbogården då det är den LSU-institution som ligger närmast våra hemorter Malmö och Svedala. De kriterier vi hade för vår målgrupp var således att de skulle ha med LSU-vården att göra. Deltagandet byggde på frivillighet vilket försvårade strategiska val inom målgruppen. Då våra intervjupersoner bestod av både personal och ungdomar ansåg vi att deras subjektiva upplevelser av LSU-vården var representativa för vårt arbete även om vår undersökning inte omfattar fler än sju intervju-personer.

De sju intervjupersonerna bestod av två kvinnor och fem män varav fyra av dessa tillhörde personalen och tre var ungdomar. Bland intervjupersonerna fanns en kvinnlig psykolog, en kvinnlig lärare, en manlig behandlingsassistent samt en manlig fritidsledare som arbetade inom institutionens snickeriverksamhet. De tre ungdomarna var pojkar mellan 17-18 år och alla tre var dömda till LSU på grund av rån, inbrott, stöld eller misshandel. Två av de

intervjuade ungdomarna var av utländsk härkomst och en av dem var svenskfödd. Alla intervjupersoner utom ungdomarna har tillfrågats om de tillåter att vi sätter ut deras namn i projektet. När det gäller ungdomarna är det en självklarhet att låta dem vara anonyma.

Tillvägagångsättets begränsningar

Eftersom vår undersökning består av så få intervjupersoner och således inte är så omfattande är det naturligtvis svårt att dra några generella slutsatser. Tidsbegränsningen är i detta sammanhang också en betydelsefull aspekt. Vi har dessutom endast besökt en LSU-institution. Det är möjligt att undersökningen hade gett annorlunda resultat om vi hade haft tillfälle att göra en större undersökning. Vi ansåg dock att vi hade tillräckligt med material för att föra en relevant diskussion och analys. Vår avsikt var att ta reda på hur personal och intagna upplever LSU-vården samt att ta reda på om det fanns metoder eller program för att rehabilitera kriminella ungdomar. I analysdelen har vi anknutit intervjumaterialet till tidigare forskning.

Viktigt i sammanhanget är också att vara medveten om var dessa intervjuer skett, för vilket ändamål och för vem de har berättats. Detta har säkerligen påverkat intervjumaterialet. Vi som intervjuare är helt ovana, vilket säkert har påverkat intervjupersonerna. Vi hade heller ingen möjlighet att välja i vilken miljö intervjuerna skulle genomföras. Vid samtliga intervjuer med ungdomarna befann vi oss i skolsalen, vilket var ett kallt rum med några datorer i, enda utsikt var den inhägnade lilla rastgården med tak av galler. Denna miljö påverkade även oss som tillfälliga besökare. Utomhusmiljön ser trevlig ut vid Råby, med de olika lantliga små, låga byggnaderna men när vi tog steget innanför Åsbogården upplevde åtminstone en av oss att det kändes väldigt mycket institution. Våra intervjupersoner har på ett seriöst sätt försökt besvara våra olika frågor och har själva varit intresserade av att delta. Något som vi fick erfa var att ungdomarna som ställde upp på intervjuerna väntade sig belöning, vilket de också fick i form av chips, Coca-Cola och godis. Belöningssystemet var vi väl informerade om av Håkan Nyman innan intervjuerna ägde rum, så vi gick själva med på detta. Å ena sidan kan man kanske ifrågasätta frivilligheten när det gäller ungdomarna, å andra sidan, gjorde ungdomarna valet själv, de hade kunnat tacka nej om de inte velat delta. Personalen var väldigt villiga och tillmötesgående när det gällde att ställa upp på våra intervjuer. Om det inte vore för tidsbristen hade vi med tacksamhet intervjuat fler. Vi valde dock inte själv vilka ur personalen som skulle intervjuas. Även om dessa intervjuer var ganska styrda ifråga om

urval och miljö så tycker vi ändå att vi lyckats fånga den subjektiva upplevelsen hos intervjupersonerna av hur det är på en LSU-avdelning dels i personalgruppen dels för ungdomarna.

Fortsatt framställning

Inledningsvis kommer vi att presentera gällande lagstiftning, Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser för vård av unga, fortsättningsvis benämns denna lag med förkortningen LVU, samt helt kortfattat om Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare som fortsättningsvis benämns LUL.

I tredje avsnittet presenteras en kunskapsöversikt över aktuell forskning och befintlig kunskap som är relevant för vårt uppsatsområde. Vidare beskriver vi i fjärde kapitlet kortfattat historik över Råby Ungdomshem och "uppfostringanstalten" samt lite om nuvarande verksamhet. Sedan övergår vi till Åsbogårdens metoder och behandlingsprogram, samt vad LSU innebär och slutligen vad Åsbogården är.

Femte avsnittet innehåller en kort presentation av intervjupersonerna, sedan följer analysen i sjätte kapitlet. I analysen lyfts likheter och skillnader i intervjupersonernas upplevelser fram och anknyts till tidigare forskning som beskrivs i kapitel tre. Slutligen gör vi en sammanfattning av resultatet och tidigare forskning.

I sjunde avsnittet för vi vår slutdiskussion där vi delger läsaren våra tankar och slutsatser om LSU, Åsbogården och hela det här arbetet.

2. Gällande lagstiftning

Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU)

Sluten ungdomsvård är den nya frihetsberövande påföljden för unga lagöverträdare som begått brott innan 18 års ålder. Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård enligt 31 kap.1 a § brottsbalken. Verkställigheten skall ske vid särskilda ungdomshem enligt 12 § Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser för vård av unga (1 § LSU). Endast om det finns synnerliga skäl får rätten döma en person som begått brott till fängelse innan han har fyllt 18 år, i första hand skall den unge dömas till sluten ungdomsvård (BrB 30 kap. 5 §). Domstolen kan överlämna den som har begått brott och är under 21 år till vård inom

socialtjänsten, detta får dock endast ske om socialtjänstens planerade åtgärder är tillräckligt ingripande enligt brottets straffvärde och art samt beaktar den tilltalades tidigare brottslighet (BrB 31 kap. 1§) (SiS rapport 2001:6). Eftersom fängelsestraff anses ha skadeverkningar på unga människor, speciellt de långa fängelsestraffen, så finns nu denna påföljd för dem som begått allvarliga brott. Detta är en påföljd som i rimlig utsträckning skall avskräcka från brott, tydligt markera grundläggande gränser och ändå motsvara samhällets krav på rättvisa och straffrättskipning. Sluten ungdomsvård innebär att skadeverkningarna för de unga skall minimeras och den unges kriminalitet skall angripas så effektivt så möjligt, samtidigt skall verkställigheten ske under säkra och betryggande former. Vid påföljdsbestämningen skall inte den unges vårdbehov tillmätas någon betydelse, men under verkställigheten skall den unge få adekvat vård och behandling av hög kvalitet (SiS rapport 1998:3). Sluten ungdomsvård innebär att den unge blir frihetsberövad i likhet med LVU. Sluten ungdomsvård skall ske som en reaktion på brott och så att det står klart att samhället sanktionerar brottslighet och påföljden skall uppfylla kraven på förutsebarhet och proportionalitet. Bland annat mot den bakgrunden är påföljden tidsbestämd (SiS rapport 1998:3). De konsekvenser som fängelsestraff ger för unga människor skall undvikas så lång som möjligt genom den utformning och innehåll som påföljden sluten ungdomsvård ger inom SiS.

Verkställigheten av påföljden sluten ungdomsvård kommer inom SiS organisation att så långt det är möjligt med beaktande av samhällsskyddet att präglas av integration och normalisering. En väl utvecklad differentiering där behovet av individualiserad vård tillgodoses och där närhetsprincipen tillämpas är andra viktiga mål som skall tillgodoses. (SiS rapport 1998:3 s.6).

Avdelningarna inom sluten ungdomsvård som inrättats med hög grad av säkerhet kallas *slutna avdelningar* till skillnad från de *låsta* avdelningarna inom 26 § SoF (Socialtjänstförordningen (1981:750). Skillnaderna utgörs av lokalernas utformning och verksamhetsinnehåll men ryms juridiskt inom nuvarande författningsramar (SiS Rapport 1998:3). De slutna avdelningarna skall användas för att tillgodose de höga krav som finns på samhällsskydd, rymningssäkerhet och kontroll av särskilt aggressiva ungdomar. Slutna avdelningar finns både som mottagningsavdelningar för utredning och behandling av korttidsdömda och som behandlingsavdelning för dem som dömts till längre påföljder (SiS Rapport 1993:3). Ungdomar som döms till sluten ungdomsvård har en fastställd verkställighetstid mellan 14 dagar och fyra år.

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

En förutsättning för att LVU skall vara tillämplig är att det föreligger missförhållande relaterade till den unges miljö eller till den unges eget beteende. Dessutom fodras att det föreligger en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas och att den vård som behövs inte kan ges frivilligt. Med hälsa avses både fysisk och psykisk hälsa och utveckling innebär såväl social som känslomässig samt intellektuell utveckling (SOSFS 1997:15 (S) Allmänna råd). Vid LVU omhändertagande är det främst en social bedömning som måste göras, denna kan i vissa fall kompletteras med läkarintyg, ett barnpsykiatriskt intyg eller ett utlåtande av särskilt sakkunniga. En bedömning av föräldrarnas möjligheter att tillgodose den unges behov och att erbjuda en tillfredsställande hemmiljö måste också beaktas. Det skall förkomma en klar och konkret risk för skada av den unges hälsa eller utveckling för att ett LVU-omhändertagande skall vara aktuellt. Det skall gå att konstatera att risken för att barnets/den unges hälsa eller utveckling allvarligt kan komma att skadas och att det därför föreligger ett vårdbehov. Samma förutsättningar för tvångsvård gäller vid både beteendefallen och miljöfallen det vill säga, en påtaglig risk för skada. Avsikten med denna lag är att samhället skall kunna ingripa i ett tidigt skede när det gäller ungdomar som missbrukar droger, är kriminella eller i övrigt har ett asocialt beteende (SOSFS 1997:15). Syftet med lagen är att trygga samhällets möjligheter att kunna ge barn och ungdomar det skydd, vård och behandling de behöver. Först när frivilliga insatser inom socialtjänsten inte är möjligt kan LVU tillämpas. Det är Länsrätten som efter ansökan av socialnämnden beslutar om den unge skall beredas vård enligt LVU. Socialnämnden skall besluta att vård med stöd av LVU skall upphöra när den inte längre behövs enligt (21 § första stycket LVU). Vården kan övergå till frivillig vård om det finns samtycke och behöver inte innebära att den unge flyttar hem även om vård med stöd av LVU har upphört. Bortsett från lagtextens angivna åldersgränser innehåller LVU inga föreskrifter om vårdtidens längd. Detta innebär att socialnämnden i 13 § LVU ålagts att regelbundet följa upp vården och ta ställning till den för att den inte skall pågå längre än nödvändigt (SOSFS 1997:15). Lagtextens åldersgränser innebär att vård som beslutats med stöd av 2 § LVU skall upphöra senast när den unge fyller 18 år och vård som beslutats med stöd av 3 § LVU skall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL)

Enligt 16 och 17 §§ Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, kan åklagaren underlåta att väcka åtal för brott som den unge begått innan han har fyllt

arton år bland annat om han bereds vård enligt LVU (Norström & Thunved 2000). I fall som dessa skall åklagaren inhämta yttrande från den socialnämnd som ansvarar för den unge. I yttrandet skall stå upplysningar om vilka åtgärder som nämnden tidigare vidtagit samt en plan för de åtgärder som nämnden tänker vidta. I sin begäran om yttrande skall åklagaren också ange inom vilken tid yttrandet skall lämnas och kan även medge att socialnämnden lämnar sitt yttrande senare (Allmän SiS-rapport 2001:6).

3. En kunskapsöversikt

I detta avsnitt gör vi först en kort presentation av några förklaringsmodeller som ger läsaren en liten inblick i hur olika teorier förklarar uppkomsten av kriminellt beteende, sedan övergår vi till att presentera vilka åtgärder och metoder som anses bra i rehabiliteringen av kriminella ungdomar enligt aktuell forskning på området. Följande översikt är kortfattad och gör inga anspråk på, att på något sätt vara heltäckande.

Förklaringsmodeller

Många forskningsstudier har gjorts genom åren när det gäller ungdomar med sociala problem. Det finns olika förklaringsmodeller till ungdomars utveckling, psykiska hälsa och till vad som orsakar ungdomsproblem. Enligt den *psykologiska modellen* är småbarnsutvecklingen och förhållandet mellan den som vårdar barnet (oftast mamman) och barnet av stor betydelse för hur den fortsatta utvecklingen skall fortlöpa. Psykoanalytikern och barnläkaren Donald W. Winnicott talar om begreppet ”good enough mothering” som refererar till relationen mellan barn-mor och är en förutsättning för att barnets medfödda förmågor skall komma till sin rätt och den emotionella utvecklingen skall fortlöpa normalt. Inom ramen för detta perspektiv har man blivit allt klarare över vad som krävs av miljön för att undvika de tidiga personlighetsstörningar som till exempel psykoser (Ramström 1993). Psykologiska teorier definierar normöverträdelser som en följd av processer och strukturer i individens psyke vilka anses förvärvade under hans uppväxt och livshistoria. Personlighetsteorier som analyserar individen i termer av hur drift, behov och motiv styr beteendet i olika sociala situationer har varit dominerande inom psykologin (Olsson & Swärd 1994). Vidare talar man om en *biologisk förklaringsmodell* som utgår ifrån att vissa biologiska strukturer orsakar avvikelser. Under historiens gång har det funnits många olika teorier om vad som orsakar ett avvikande beteende, på 1920-talet ansåg en del forskare att

kriminellt beteende berodde på låg intelligens. På 1950-talet fanns det de som menade att det fanns ett samband mellan individens fysiska och psykiska konstitution och kriminalitet och på 1960-talet diskuterades om det kunde vara en felaktig kromosomuppsättning som orsakade kriminellt beteende, vilket man i senare forskning dock kommit fram till att så inte är fallet. I vår tids forskning ser teorierna lite annorlunda ut. Den välkände psykiatriprofessorn Sten Levander menar att det redan i lågstadiet går att förutsäga vilka som kommer att bli kriminella. Det är sedan dessa ungdomar som blir "värstingar" i tonåren och förhärdade vanebrottslingar som vuxna. Levander anser vidare att detta rör barn som är hyperaktiva, ibland används diagnosen MBD (Minimal Brain Dysfunction) eller DAMP (Deficits in Attention Motor control and Perception) . Dessa barn utgör enligt Sten Levander och en del andra forskare en presumtiv grupp kriminella på grund av sitt beteende (Olsson & Swärd 1994).

Den *sociologiska förklaringsmodellen* ser orsak till avvikelse i det omgivande samhället. Sociologiska teorier kan ha två indelningar dels den strukturella som förklarar socialt beteende som styrs av samhälleliga orsaker och processuella som förklarar normöverträdelser i steg och faser som till exempel avvikarkarriär (Ohlsson & Swärd 1994). Som förklaring till sociala problem var social patologi vanlig i slutet på 1800-talet, vilket beskriver samhället som en organism som styrs av naturliga lagar som ständigt utvecklas och förbättras. Beteende som leder till utveckling och framgång ses som normalt medan sociala problem och avvikelse ses som sjukt, där sociala problem beror på att individen bryter mot samhällets normer. Den snabba omvälvningen i det amerikanska samhället orsakade flera sociala problem, vilket utvecklade teorin om social desorganisation som innebär att samhällets delar är relaterade till varandra i en social organisation, när något förändras i systemet så behövs det en korrigering i en annan del. Delarna är aldrig i full harmoni med varandra men det finns normalt ett dynamiskt jämviktsläge, det är sedan varje händelse i samhället som äventyrar detta jämviktsläge, som skapar social desorganisation. Denna desorganisation anses bero på brist på regler eller avsaknad av regler. När förmågan till samordning brister uppstår sociala problem. Det blir obalans i systemet och kriminella områden uppstår. Desorganisation sågs som ett sammanbrott av samhällets regler som berodde på bristande disciplin hos individen. Efterhand kom dessa teorier att utvecklas i en alltmer dynamisk inriktning och började se problemen orsakade i samspelet mellan människan och miljön (Ohlsson & Swärd 1994). Walter Millers teori om *kulturkonflikt* innebär att ungdomskriminalitet ses som ett resultat

av ett områdes normer och traditioner och att dessa traditioner förmedlas från generation till generation. Miller menar att möjligheterna i ett slumområde att nå framgång på legal väg är obefintliga vilket innebär att de söker status och framgång i sin egen kultur och i sitt eget område (Ohlsson & Swärd 1994). Han menar vidare att ett antal beteende och företeelser var centrala för slumområdets invånare och att dessa hade utvecklats för överlevnad i slummen även om de många gånger innebar kriminalitet och avvikelser. Trots att inte alla värderingar stod i motsats till majoritetssamhällets värderingar så kan vissa drag som tuffhet, smarthet, spänningssökande, ödestro och självständighet (som är drag som värderas högt i slumområden) lätt stå i strid med samhällets värderingar. Miller pekar också på att den ”frånvarande fadern” kan ha betydelse eftersom det i slumområden är hög arbetslöshet, missbruk och sjukdom som gör att mannen inte kan försörja familjen och därmed mister sin roll som familjens överhuvud, vilket också innebär att pojkar saknar en god manlig förebild (Ohlsson & Swärd 1994).

Problemungdomar och åtgärder

Den tyske socialisationsforskaren Thomas Ziehe (1984) har också mycket intressanta tankegångar kring ungdomar och samhället. Bland annat diskuterar han hur samhällsfaktorer påverkar den inre världen, den inre strukturen hos den växande individen. Thomas Ziehe kopplar samman psykoanalys och samhällsanalys i sina teorier vilket är ytterst intressant, i hans diskussion om ungdomars uppväxtförhållande. Ziehe menar till exempel att förändring av skolans kulturella ramar är betydligt viktigare än de förändringar som skett inom skolan. Vidare menar han att det gentemot den gamla skolan fanns enhetliga, kulturella förväntningar som gav skolan en självklar status som i dagens moderna samhälle har gått förlorad. Förhållandet till läraren var också mer inbäddat i ett förhållande mellan generationerna med en annan viktfördelning än idag. Läraren var i första hand en representant för vuxenvärlden hur han än tycktes framstå i sin individuella personlighet. Han var vid sidan om föräldrarna den instans som vaktade ingången till vuxenvärlden och reglerade den successiva tillgången till denna. Att bli och att vara vuxen var mer avlägset men samtidigt mer eftertraktat. Ungdomar kände inte till vuxenlivet på samma vis som de gör idag genom medier, samtal och egna erfarenheter, på det viset hade lärarnas dörrvaksroll en annan betydelse. På grund av att skolan har förlorat den gratis kraft som uppkom genom ett klassiskt generationsförhållande och borgerliga och proletära personlighetsideal är skolan ur stånd att förmedla den atmosfäriska täthet som den kunde förmedla ända in på sextiotalet. Denna atmosfäriska täthet byggde alltså på att skolan

ingick i och symboliserade en överordnad kulturell realitet. Enligt Ziehe är det på grund av att denna inramning har fallit bort som det idag hänger på den enskilde läraren att återskapa denna atmosfär och producera den symboliska realiteten. Det är också av denna anledning som läraryrket har blivit så slitsamt idag menar Ziehe. Denna förändring inom skolans kulturella status får även konsekvenser inom andra områden, då den atmosfäriska tätheten som fanns utgjorde ett stöd för ungdomarnas utslussning till vuxenvärlden (Ziehe 1984).

Thomas Ziehe menar att dagens ungdom tillhör en personlighetstyp med en annorlunda socialkaraktär med mer narcissistiska drag än tidigare generationer. Ziehe menar vidare att samhällsliga förändringar som ökad subjektivering, minskat socialt kontaktnät, den utbredda rationalitetens kyla och upptagenhet med den egna identiteten skapar en känslolunger som bland annat visar sig i ökad inriktning mot relationer. Barnen ses som projekt som skall drivas och utvecklas, detta förvränger barn – föräldrar - relationen, vilket innebär att dagens föräldrar är mer beroende av barnen för att tillfredsställa sina egna behov av närhet, trygghet och självförverkligande. Samtidigt ses barnen som en börda som även hindrar föräldrarnas självförverkligande. Det är i detta sammanhang som barnets narcissistiska drag grundläggs menar Ziehe, barnet blir inte älskat för sin egen skull och erhåller därmed inte den förbehållslösa kärlek av föräldern som behövs för att en tidig normal självkärlek skall utvecklas (Ziehe 1994).

Det är kopplingen mellan modern psykoanalytisk teoribildning och marxistiskt orienterad samhällsanalys som gör Ziehes arbete så fascinerande och intressant. Ziehe utgår från förhållanden i Tyskland men menar att samma utveckling drabbar alla västerländska industriländer.

Forskningen på området när det gäller straff och behandlingsmodeller för problem-ungdomar är tyvärr inte så omfattande i Sverige, den mesta forskning på området rör USA. Det utesluter inte att vi i Sverige kan ha stor nytta av den forskning som finns. Aktuell forskning har visat att straffmodellen har flera inneboende brister som kan leda till olika negativa konsekvenser för både vuxna och unga lagöverträdare (McMurphy 1996). Det har visat sig att en övergång till fasta straffsatser leder till fler domar med hårdare straff och inte till färre, mer humana domar. Införandet av straffmodell kan leda till att en större del av de ungdomar som begår mindre allvarliga brott drabbas av påföljder. Detta kan ses som en överreaktion på en uppfattad ökning av ungdomsbrottsligheten. Forskning har visat att

endast 18 procent av ungdomsbrottslingar är återfallsförbrytare och att dessa begår 50 procent av alla ungdomsbrott samt två tredjedelar av alla våldsbrott (McMurphy 1996). I USA menar man att straffmodellen bör vara ett medel mot allvarliga och våldsamma återfallsförbrytare och rekommenderas inte för hela gruppen ungdomsförbrytare. McMurphy menar vidare att straffmodellen inte heller tar hänsyn till de starka sociala krafter som påverkar kriminellt beteende. Det finns en växande samstämmighet i USA att systemreformer för majoriteten av de mindre grova brottslingarna bör inriktas på ett ökat samarbete mellan myndigheter, utökade samt förbättrade samhällsprogram och på familjeinriktade åtgärder. I USA har forskning visat att ungdomsbrottslingar har liknande behov som andra unga som söker hjälp inom socialvården. De grova ungdomsbrottslingarna har ofta haft svåra uppväxtförhållanden med missbruk, övergrepp, svårigheter i skolan och dålig psykisk hälsa (McMurphy 1996).

Forskning har visat att 25-30 procent av behandlingsprogrammen har positiva effekter när det gäller återfallsbenägenhet. Flera studier ger belägg för att påföljdsprogram som utökad skyddstillsyn, omhändertagande i hemmet, äventyrsprogram och yrkesutbildning är effektiva. Ett stort framsteg inom forskningsmetodiken är meta-analysen som är en teknik för statistisk aggregation av resultat från flera forskningsstudier och analys av dem, som om de tillhör samma datamängd (McMurphy 1996). Denna metod har visat sig vara särskilt användbar när det gäller bedömningen av olika behandlingsmetoders effektivitet. En metod som verkar ha goda effekter är kognitiv-beteende terapi, andra program som verkar effektiva är program som syftar till att gottgöra brottet, det vill säga, medling. Vildmarksäventyr har också goda effekter på ungdomars självkänsla (McMurphy 1996).

Vill vi göra något åt ungdomsbrottsligheten så måste vi börja satsa på förebyggande arbete både på individnivå och familj-samhällsnivå. Det är viktigt att fånga upp högriskbarn till exempel de som har vuxit upp i multiproblemfamiljer eller kriminella miljöer. Ofta är det barn som är aggressiva och impulsiva, barn med beteendestörning och hyperaktivitetssyndrom ADHD (Attentional Deficit with Hyperactivity Disorder) (Daleflod 1996). ADHD hos barn med beteendestörning med tidig brottsdebut är särskilt disponerade för framtida kriminalitet. Förebyggande åtgärder som kan minska risken för framtida ungdomsasocialitet är olika former av föräldraträning, beteendeterapeutisk, multisystemisk och funktionell familjeterapi som beskrivs som lovande. Man har också kommit fram till att starka orsaker till ungdomsbrottslighet är otillräckligt föräldraskap och bristande sociala

färdigheter hos barnet, då finns det goda belägg för att de behandlingsinsatser som nämnts ovan kan vara till stor hjälp för barnen och deras familjer (Daleflod 1996).

Ett stort problem tycks vara att ungdomar inte får den vård som utredningarna kommer fram till att de behöver. Att utredningarna är ingående och noggranna är också mycket viktigt. Behandlingsplaner skall vara individuellt utformade, de bör förutom problembeskrivning och resursinventering innehålla kortsiktiga och långsiktiga mål samt förslag till åtgärd. Faktorer som gör att det finns anledning att differentiera behandlingen är ålder, kön, våldsbenägenhet, etnisk bakgrund, missbruksproblem, psykisk störning, familjesituation och intresse (Daleflod 1996). Man kan inte generalisera ungdomarna och tro att alla är i behov av samma behandling, många gånger är det bara kriminalitet de har gemensamt. Daleflod menar vidare att ordet behandling bör undvikas då det har en ”negativ klang” det väcker motstånd mot förändring, andra benämningar kunde vara till exempel utbildning, intervention, åtgärd eller insats. Meta-analyser har också visat vilka metoder man bör undvika som inte fungerar, som traditionell psykoterapi, ”case work metodik” och icke styrande klientcentrerad terapi bör undvikas för denna typ av målgrupp. Slutligen är det av största vikt att personalen är skicklig och välutbildad om man vill lyckas i behandlingsarbete med asociala ungdomar (Daleflod 1996).

En slutsats som Claes Levin (1997) har kommit fram till efter sin undersökning vid Råby ungdomshem är att den positiva effekten av vistelsen på Råby är bäst på flickor som har akuta olösta relationsproblem till föräldrarna i samband med att bli vuxen. Han menar vidare att om flickorna är starka i sig själv och har en grundläggande trygghet hemifrån så riskerar man att göra situationen värre istället genom de relationer de etablerar i kontakten med andra ungdomar på Råby. Levin anser vidare att långvarig, tidsobestämd anstaltsvård som bygger på tvång och direkta maktbefogenheter från anstalts sida inte leder till någon rehabilitering (Levin 1997). Rehabilitering kan endast ske om det finns en verklig kontakt med arbete, skola, utbildning och social gemenskap i det ”normala samhället”. Denna rehabilitering sker bäst i en tidsobestämd frivillig och öppen kontakt som finns före, under och efter eventuella avbrott i form av anstaltsvistelser. Levin anser också att om anstaltsvård måste användas så tyder resultatet på att den skall vara kort, tidsbestämd fylld med planerad, fasindelad och meningsfull verksamhet. Vården skall vidare vara inriktad på stärkande av kompetens att återvända till vanligt samhälle, detta bör ske med hjälp av personer i likartad situation eller av socialtjänstemän vars uppgift är att göra just detta.

Levin nämner ungdomsinstitutionen ”Solhaven” som ligger på Jylland, där har man försökt ändra på själva grundförutsättningarna för det som kallas anstaltsvård. Den fostrande rollen tas mer på allvar och som grund för organiseringen står kontakten mellan ungdomar och vuxna. På detta vis ges de unga redskap för att klara ett självständigt liv och hela tiden under behandlingen tränas och stöttas de i att genomföra sitt individuella projekt i samhället (Levin 1997). Grunden till denna framgångsrika behandlingstyp är tidigare negativa erfarenheter av stora anstalter.

Bengt-Åke Armelius och Per Fransson har i sin studie över behandling av beteendestörning och ungdomskriminalitet refererat till psykoterapilitteraturförfattaren Alan Kazdin. I några studier som anses ha haft goda effekter på ungdomar som begått brott men ännu inte var svårt kriminellt belastade utgjordes behandlingen av beteendeterapeutisk behandlingsteknik. Tekniken kallas ”token economy” och bygger på att man kan tjäna poäng genom att använda sig av adaptiva och önskvärda beteenden, till exempel genom att utföra ålagda arbetsuppgifter. Man kan på motsvarande vis förlora poäng genom ett inte önskvärt beteende som till exempel slagsmål eller liknande. De intjänade poängen kunde sedan användas till att skaffa sig vissa förmåner, till exempel permissioner. Av intresse i det här sammanhanget är att ungdomarna själva var med och utformade programmet. Resultaten jämfördes sedan med andra ungdomar som stått under övervakning eller medverkat i andra program utan beteendeterapeutiskt innehåll. De ungdomar som ingick i det beteendeterapeutiska programmet hade färre poliskontakter och högre skolnärvaro än ungdomarna i kontrollgruppen. Men efter ett till två år framstod dock inga skillnader mellan de som fått den beteendeterapeutiska behandlingen och de som inte fått denna behandling (Armelius & Fransson 1996).

Funktionell familjeterapi är en psykoterapiform som har visat goda resultat när det gäller kriminella ungdomar. Behandlingen går ut på att utveckla kommunikations- och interaktionsmönster i familjesystemet, för att uppnå detta använder man beteendeterapeutiska och kognitiva tillvägagångssätt. Resultaten visade att genom användning av funktionell familjeterapi noterades förbättringar i familjeinteraktionen och minskning av återfall i kriminalitet under en tidsperiod av 18 månader efter behandlingen. Man studerade också vilken betydelse terapeutens förmågor och egenskaper hade för resultatet av behandlingen. Då tittade man på förmågan att relatera hos terapeuten vilket innebar att

kunna skapa ett tillåtande och kreativt klimat med humor och att kunna uttrycka affekter på ett konstruktivt sätt. Andra förmågor man tittade på var att kunna ge tydliga direktiv baserat på ett gott självförtroende. Hur terapeuten är har alltså visat sig ha betydelse. När det gäller behandling av unga med beteendestörning bör behandlingen innefatta hela den unges sammanhang som familj, skola, vänner med mera. Föräldraträning har också visat sig gynnsamt för den unge. Föräldraträning innebär att föräldrarna behöver lära sig att relatera till barnen på ett nytt sätt då de tidigare ofrivilligt uppmuntrar oönskat beteende hos barnen. Tekniken brukar dock snarare användas på föräldrar till barn än ungdomar. En annan modell som anses effektiv är social färdighetsträning, där man använder beteendeterapeutiska principer som innefattar instruktioner, rollspel och social förstärkning. Målet är att lära ut nya sätt att lyssna, påbörja ett samtal etcetera (Armeliu s & Fransson 1996). Denna typ av social färdighetsträning visade positiva resultat när det gäller interpersonellt beteende i rollspelssituationer hos ungdomar med beteendestörning, dock är det oklart om metoden leder till bestående beteendeförändringar i det verkliga livet. I andra undersökningar med ungdomar som hade en mer depressiv störning, visade att en stödjande terapi fungerade bättre i att bemöta ungdomarnas direkta behov utifrån deras sänkta stämningsläge. Medan den sociala färdighetsträningen verkade att fungera bättre på hantering av kommande svårigheter (Armeliu s & Fransson 1996).

En intressant teori som det inte talas så mycket om är betydelsen av kamratrelationer. Detta är ett stort problem på institutioner där man sammanför människor med likartade problem men kanske ökar spridningen av oönskade symtom. I undersökningen gällde det två hypoteser om sambandet mellan missbruk och två olika förklaringsmodeller till missbruk. Den ena modellen mätte variabler som emotionella problem som ångest, skuld, låg självkänsla och vrede och depression. I teorin menar man att missbruket är sekundärt och fungerar som en slags självmedicinering medan den andra modellen undersökte kamraternas inställning till droger, där teorin är att missbruk i första hand influeras av kamratkretsen. I undersökningen med frågeformulär lät man 563 skolungdomar svara och resultatet visade att förklaringsmodellen med kamratrelationer fick det starkaste stödet och att den första teorin att emotionella spänningar leder till missbruk fick svagt gensvar. Därav drog man också slutsatsen att i behandling av ungdomar med missbruksproblem måste man även förhindra samvaro med missbrukande kamrater (Armeliu s & Fransson 1996).

4. Råby Ungdomshem

Kortfattad historik över Råby Ungdomshem

Avseende ungdomar och straff så har ungdomar straffats så länge det funnits strafflagar. På 1600-talet tog man in kriminella barn och ungdomar på tukthus eller spinnhus. De lite äldre ungdomarna togs in på fängelser, arbets- eller fattiginrättningar där de blev satta i förvaring tillsammans med äldre intagna, de unga behandlades likadant som de äldre. Så småningom började man att inse att minderåriga brottslingar skulle särbehandlas av domstolarna. Detta innebar enligt 1864 års strafflag att förbrytare under 15 år skulle anvisas plats på uppfostringsanstalt istället för fängelse. Detta visade sig dock vara svårt att genomföra då det saknades den typen av anstalter. De nya typer av institutioner som vi fick i mitten på 1800-talet benämndes räddningshem, uppfostringsanstalter osv. Det äldsta av dessa räddningshem anses vara Råby räddningsinstitut som stiftades 1838 på privat initiativ (Ohlsson & Swärd 1994).

Institutionen Råby var ämnad för tolv barn men vid öppnandet var endast sex pojkar omhändertagna. Inom ett år var dock alla tolv platserna upptagna och man var beredd att ta emot ytterligare sex mot en avgift av 100 riksdaler riksgäld årligen. I en redogörelse från 1843 står att läsa att personalen inom räddningshuset bestod av en lärare, en trädgårdsmästare, en korgmakare, en kardmakare, en hushållerska och 14 pojkar som har lärt sig skomakare eller skräddarhantverket (Green 1988). 1843 hamnade Råby i en ekonomisk kris men Fredrika Bremer kom till deras räddning. Hon menade att landets kvinnor skulle komma dessa värnlösa barn till hjälp, följden blev att kvinnor bildade föreningar där kvinnorna i Skåne bland annat handarbetade och sålde sina arbeten till förmån för Råbystiftelsen.

”1902 kom den nya barnavårdslagstiftningen som innebar att det var möjligt för barn mellan 15 och 18 år att få sina straff utbytta på obestämd tid i tvångsvård på uppfostringsanstalt” (Levin 1996 s.59).

Ett litet steg längre fram i historien, år 1921 tog nydaningsarbetet på Råby vid. Ungdomsantalet hade vid slutet av det året utökats till 30 stycken. Råby var vid denna tidpunkt i stort behov av renovering och modernisering. Man ville också förvandla institutionen till ett skyddshem med rätt till statsbidrag. Den 7 oktober 1926 fastställdes reglemente för Skyddshemmet i Råby, i direktionen skulle Malmöhus landsting vara

representerad med tre ledamöter och Kristianstads län med två (Green 1988). Direktionen kom slutligen att omfatta tolv ledamöter. Reglementet fastslog bland annat att inte fler än 50 ungdomar skulle vara intagna samtidigt. De intagna kunde bestraffas med aga av rotting eller ris, av föreståndaren själv eller i dennes närvaro. Aga fick inte komma i fråga förrän alla andra uppfostringsåtgärder inte hade någon verkan, vilka dessa åtgärder var stod också i reglementet. Undervisning förekom enligt folkskolestadgan och fortsättningsskolans föreskrifter samt att undervisning förekom i instrumentalmusik, snickeri, trädgårdsskötsel, jordbruks och ladugårdsskötsel (Green 1988).

Året 1934 den 23 oktober fick Råby besök av Else Kleen som var maka till socialministern Gustav Möller. Detta besök ledde emellertid till en utredning huruvida bestraffningarna på Råby egentligen gick till, då det framkommit att delinkventerna slagits blodiga, sättet att bestraffa utdömdes av denna tidens pedagoger, det framkom också påtaglig försummelse i förandet av straffjournalen och minnesanteckningar i samband med bestraffningar (Green 1988). Vidare ledde detta till att Else Kleen och Gustav Möller ville ha bort de privata skyddshemmen och dessutom att de intagna ungdomarna skulle läkarundersökas för att skilja ut "undermåliga och psykopater" från de vanliga pojkarna (Green 1988). 1935 framlades ett förslag om att Råby skulle bli ett kombinerat skol- och yrkeshem, socialministern önskade också att kroppslig bestraffning inte skulle få förkomma i skyddshemmen. Från och med den 1 januari 1938 övertog staten ledningen av Råbyhemmet. Mellan staten och institutet slöts ett avtal för en femårsperiod som sedan förnyades.

Den 1 juli 1950 övertog staten även ansvaret för verksamheten på Råby. Råby var nu en av statens ca.25 ungdomsvårdsskolor som hade till uppgift att vårda svagt begåvade pojkar i åldersgruppen 15-18 år. Pojkarna hade omhändertagits enligt barnavårdslagen på grund av kriminellt beteende och intagning skedde efter beslut av socialstyrelsens skolbyrå. Den nya officiella benämningen var nu Råby yrkesskola och institutet utarrenderades till staten på en tid av 20 år. Ett välkänt fenomen är att ungdomsbrottsligheten tilltog på 1950-talet och yrkesskolans ungdomar blev svårhanterligare. Staten ville att det skulle finnas en specialavdelning vid yrkesskolan. Det är denna avdelning som sedermera kallas Åsbogården. Fortsatta förändringar skedde i början på 1960-talet då ungdomar med alkoholskador ökade och socialstyrelsen beslutade att Råby yrkesskola skulle stå till förfogande för ungdomar med denna problematik. Nya byggnader började upprättas hösten

1966, då byggdes en sjuk och behandlingsavdelning samt terapilokaler och en ny administrationsbyggnad. Den nya personalförstärkningen bestod bland annat av psykiater, psykolog och sjuksköterskor (Green 1988). Då även narkotikamissbruket så småningom ökade infann sig också nya problem. Råby tog emot ungdomar från olika delar av landet, det kom ungdomar som ur medicinsk och psykiatrisk synpunkt betraktades som sjuka. Efter vädjan hos socialstyrelsen blev det ytterligare en upprustning av skolan och utökning av personal som bestod bland annat av biträdande överläkare och ett antal vårdare. Råby som enbart tagit emot manlig ungdom fick 1974 sin första kvinnliga ungdom. Den 1 januari 1983 övertog så Malmöhus läns landsting huvudmannskapet för Råby yrkesskola. Institutionen var i första hand avsedd för ungdomar som på grund av missbruk eller brottslig verksamhet eller liknande jämförbart beteende hade blivit omhändertagna med stöd av lagen om vård av unga (Green 1988). Sedan i slutet av 1980-talet infördes behandlingsmodeller på Råby som skiljer sig mot tidigare sätt att försöka hantera problematiska situationer genom omplaceringar, isoleringar, etcetera (Levin 1996). Landstinget anställde socionomer, socialpedagoger med flera. Huvudman för Råby ungdomshem är sedan 1994 Statens Institutionsstyrelse (SiS). Råby är ett så kallat §-12 hem för akut omhändertagande, utredning och långsiktig behandling av ungdomar i åldersgruppen 13-21 år. Omhändertagandet grundas på Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser för vård av unga eller Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård och är inte i något fall frivillig. Verksamheten består av sju olika enheter nämligen *Åsbogården* som är en sluten avdelning med sex platser för enbart pojkar. Här bedrivs vård enligt LSU. *Oxiegården* bedriver vård enligt LVU och är också en låst avdelning med sex platser för pojkar. *Bjäregården* bedriver också vård enligt LVU men är en öppen avdelning, även här finns sex platser. Ungdomar som finns på denna avdelning har oftast mer sociala än kriminella problem. *Albogården* är en utredningsavdelning med sex platser och här tar man emot både pojkar och flickor. Vistelsen här är oftast mellan 8-12 veckor. *Onsjö* är en akutavdelning med möjlighet till avskiljning. Onsjö tar emot flickor och pojkar som har blivit omedelbart omhändertagna enligt LVU och vistelsen skall vara tills socialtjänsten har hittat lämplig placering till den unge dock längst tre månader. Här finns också sex platser. Utöver dessa avdelningar finns *Öved* skolhem som vänder sig till flickor i åldern 14-15 år och här finns fem platser totalt.

En stor del av vården vid Råby består av motivationsarbete (att försöka få ungdomarna att vilja ändra destruktiva beteenden). De metoder man använder sig av är ART (Aggressive

Replacement Training) som är kognitiv beteendeterapi och Vägvalet (ett program för ungdomar om tankar, känslor och kriminalitet) vilka vi kommer att förklara närmare längre fram. Som förberedelse till livet utanför Råby finns det ett antal träningslägenheter som möjliggör en anpassning till det vardagliga livet.

Idag i Sverige finns cirka ett 30-tal särskilda ungdomshem (Levin 1996) detta är anstalter som tidigare benämndes räddningsinstitut, uppfostringsanstalter, ungdomsvårdsskolor och §12-hem, till dessa räknas Råby ungdomshem. Genom beslut i socialnämnd och en administrativ domstol blir de ungdomar som placeras här tvångsomhändertagna och placeras på obestämd tid för att få behandling istället för straff.

Inom kriminalvården försvann 1980 det tidsbestämda straffet ungdomsfängelse som hade tillkommit redan 1938. Interneringen som tidsbestämd påföljd försvann 1981. Kvar fanns böter, fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård. Inom ramen för den sistnämnda påföljden finns dagen möjligheter att överlämna den unge till vård inom socialtjänsten. För många ungdomar innebär det placering i "särskilda ungdomshem". Här lever behandlingstanken och det tidsbestämda straffet kvar och när domstolen dömt till särskild vård så finns inte längre någon rättslig kontroll över påföljdens verkställighet (Levin 1996 s. 66).

Det omdebatterade ungdomsvåldet i samhället resulterade i ett betänkande om "Påföljder för unga lagöverträdare. "Ds 1997:32 Justitiedepartementet" där de föreslog att en ny påföljd för unga som begår brott skulle komma till stånd. Att man inte längre skulle döma unga under 18 år till vanligt fängelse, utan istället till vård vid särskilt ungdomshem och där SiS stod för verkställigheten. Man ville att denna nya påföljd skulle vara tidsbestämd, till skillnad från LVU vården. Hänsyn skulle tas till brottets straffvärde, minimum två veckor och högst fyra år. Man ansåg att den traditionella fängelsevården enbart skulle reserveras till de extrema undantagsfallen av kriminella ungdomar, då vanlig fängelsevård bedömdes vara en olämplig miljö för ungdomar. Det var viktigt att risken för skadeverkningar skulle minimeras och möjlighet till vård och behandling skulle finnas. Påföljden skulle ses som ett straff för brott den unge gjort sig skyldig till (Levin 1996).

Råby – Uppfostringsanstalten

Claes Levin har skrivit en doktorsavhandling; "Uppfostringsanstalten – Om tvång i föräldrars ställe", som baserar sig på forskning han gjort på Råby Ungdomshem i Lund, alltså samma ungdomshem som vi valt att göra vår undersökning på. Levins forskning rör

LVU och inte LSU (som inte fanns då), men vissa delar av hans forskning kan även appliceras på vår undersökning. Bland annat när det gäller de betingelser som livet på en låsbar eller sluten enhet innebär. Han menar att befinna sig på en låsbar avdelning skiljer sig kvalitativt stort från ett normalt boende och att varken korta, symboliska eller ens längre vistelser utanför den avdelning man är intagen på, uppväger de många negativa aspekter av denna speciella boendeform. Det innebär en påtvingad gemenskap med andra ungdomar som befinner sig i en likadan situation och det finns ingen valmöjlighet när det gäller de mest vardagliga saker som till exempel att välja vilken mat man vill äta, att inte kunna öppna ett fönster och att alltid be personalen på avdelningen att öppna de dörrar man behöver gå igenom. Han menar att detta kräver mycket aktiva insatser från personalens sida för att inte enbart bli destruktiv (Levin 1998).

Claes Levin (1998) kallar Råby för uppfostringsanstalt och han anser att det är en misslyckad social uppfinning. Historien kring institutionen med alla de olika namn som skyddshem, ungdomsvårdsskolor, § 12-hem och särskilda ungdomshem, visar att den skapar problem, och att den inte löser några. Ungdomar som kommer dit får inte veta varför de är där eller vad som ska ske med dem. Han menar vidare att det visar sig i efterhand att placeringar på ungdomshem gör mer skada än nytta genom att ungdomarna lär sig de vardagspraktiker från samhällets skuggsida som de skulle skyddas emot. Levin ifrågasätter hur det är möjligt att uppfostringsanstalter får fortsätta att finnas och hur det kan komma sig att man till och med bygger fler?

Anstalterna uppnår legitimitet genom att de bygger på frihetsstraffet som en alldeles självklar form av straff i den kultur vi lever i, där den individuella friheten är högt värderad. De får ytterligare legitimitet eftersom omgivningen har tilltro till den förvandling av brottslingarna som tillskrivs anstalternas interna verkningar såsom isoleringen från omgivningen, arbete som redskap för att skapa ordning samt personalens makt att utforma straffet efter eget omdöme. Anstalterna tar emot de grupper som samhället i övrigt vill göra sig av med och omvandlar en kollektiv och för samhällsordningen hotande laglöshet till en avgränsad kriminalitet och producerar förbrytare med patologiska egenskaper. (Levin 1998).

Levin (1998) menar att behandlingsbegreppet har en dubbel karaktär av straff och pedagogik eller psykoterapi. Att uppfostringsanstalten bedriver behandling innebär olika

saker för olika människor allmänheten, experterna, personalen och de intagna alla har de sin egen uppfattning om behandlingens innebörd. Så länge ingen av dessa innebörder renodlas, framhävs eller kommer till ett tydligt uttryck i organiseringen så lever både anstalten och begreppet kvar. Man diskuterar inte effekterna för de intagna tydligt och offentligt eftersom det skulle ifrågasätta legitimiteten i begrepp och praktik. Levin menar vidare att behandlig är ingenting i sig utan behandling är en ideologisk etikett för en månghövdad och ständigt föränderlig praktik inom det sociala fältet, inom psykiatrin och inom samhällets organisationer för lag och ordning. Konflikten mellan behandlingstanken och samhällets krav på inspärning och kontroll är ständigt närvarande och ständigt förlamande för personalen. Konflikten mellan behandling och straff löses aldrig eftersom de återspeglar uppfostringsanstaltens villkor. Behandling blir inom anstalten mer som ett språk eller terminologi som används utan att den egentligen betyder något. Begreppen saknar förankring i någon kunskapsmassa eller utövad teknologi. Kvar finns bara humanismen, vänligheten, välviljan, föräldraansvaret men också ungdomarnas egen kultur och ramarna för den yttre verklighet som avgör hur personalen kan göra, yttre förväntningar om ingenting.

Orsakerna till frånvaron av renodlade behandlingsmodeller på uppfostringsanstalten är att det inte finns något att behandla i professionell eller medicinsk mening. Kriminalitet är ingen sjukdom som kan behandlas. Det är inte heller ett jagfrämjande tillstånd som alkohol- eller narkotika beroende. Det saknas ett "sug" efter att begå brott och att vilja bli behandlad eller botad från sådana böjelser. Många ungdomar är mer eller mindre beroende av droger, mer eller mindre känslomässigt skadade och för det har de naturligtvis rätt att få hjälp i professionell mening men Levin menar att det hjälparbetet inte upptar någon större plats inom anstaltspraktiken. (Levin1998).

Levin sökte upp f.d. Råbyungdomar och gjorde intervjuer med dem. De såg placeringen som en konsekvens av sitt eget handlande, de såg sig inte som offer för orättvis behandling och försökte inte skylla orsakerna på någon annan. Dagarna och behandlingen på Råby bestod av ett stort antal dagar av tristess, tomhet och rutin. De hade svårt att uppfatta vad syftet var med placeringen och behandlingen. Behandlingen var i deras ögon förvaring, anpassning och ett visst personligt stöd. Ungdomarnas negativa reaktioner på det som kallades behandling tolkar Levin som en ojämlik relation och en disciplinär maktutövning under ett sken av välvilja. Den påtvingade behandlingsrelationen inplacerade dem i en

underordnad och reducerad roll som behandlingens objekt. De stödjande och meningsfulla relationer som kunde uppstå utanför den ojämlika relationen betraktades inte som behandling av ungdomarna. De kunde i själva verket inte identifiera något behandlingsprogram överhuvudtaget och de uttryckte en saknad över att det inte fanns någon tydlig struktur för hur problem utom och inom anstalten skulle hanteras. Relationer och gränser mot personalen karaktäriseras av motstånd mot behandling genom engagemang inom den egna kulturen och genom en konstlad anpassning till anstaltens krav. Skälet till detta är att ungdomarna måste avvärja bilden av sig själva som oönskade och värdelösa, det gör de genom att rikta kritik och hot mot omvärlden eller genom att dra sig undan behandlingsförsöken. Behandlingsforskning om intagna på anstalter visar att inlåsning och frihetsberövande är en plågsam upplevelse som ungdomarna försöker mildra på olika sätt. Exempel på dessa kan vara flykt från anstalten eller genom olika organiseringsprocesser och handlingsstrategier inom anstalten. Den viktigaste av dem är att skapa en egen kultur som står i motsättning till personalgruppens. Innehållet i ungdomarnas kultur består av asociala värderingar och mekanismer för en inre statusfördelning (Levin 1998).

”Här socialiseras ungdomarna i asociala värderingar och ett kriminalitetens och missbrukets konkreta hantverk. Det är dessa processer som i grunden skapar anstaltens negativa effekter och svårigheterna att rehabilitera ungdomarna till ett normalt liv i samhället utanför.” (Levin, 1998, s 306).

Åsbogårdens metoder och behandlingsprogram

Vägvalet en sammanfattning

Vägvalet är ett program som skall påverka attityder och värderingar kring kriminalitet. Detta program tillhandahålls av firman Pedagogkonsult. Vägvalet anses vara ett ambitiöst påverkansprogram och kan jämföras med en form av behandlingsprogram om man använder det under en längre tid. Dock kan man inte enligt Bergström kalla det för behandling, då vissa viktiga komponenter saknas så som anhörigarbete, social träning och djupare problembearbetning. Dessutom finns inte den rätta kompetensen hos personal som leder vägvalet. Men tillsammans med de ovanstående komponenterna kan man mycket väl kalla det för behandling. Vägvalet är ett program för ungdomar om tankar, känslor och kriminalitet (Bergström 1997).

Programmet består av en kortare och en längre variant dock minst 20 träffar och som längst är det 37-42 träffar. Programmet består av olika delkurser vars innehåll är till exempel moral och etik. Kurserna är uppbyggda så att de kan användas både av slutna grupper (som inte släpper in nya deltagare efter start) och öppna grupper vilket innebär ett rullande intag (Bergström 1997). För att komma med i dessa grupper skall man först genomgå ett test som kallas för PIKT (Psykologisk Inventering av Kriminella Tankemönster). Bäst är det om det finns två gruppleddare med under hela programmet, dessa skall ha genomgått 40 timmars utbildning i detta program samt ha förmåga att leda en grupp och hantera ungdomar. Gruppen skall också för att bryta vardagen ha några trevliga aktiviteter som bestäms av handledaren och gruppen gemensamt, som till exempel biobesök, restaurangbesök eller dylikt. I programmet tar man också upp frågor som "Vad vill jag med mitt liv?" Att överleva på månen är en av de övningar man använder sig av som kan vara bra för att skapa gruppkänsla. Det finns också avsnitt som handlar om den kriminella karriären. I programmet ingår en hel del formulär att fylla i om sig själv angående vilka olika problem och tankar ungdomen har och hur problemet löstes i den aktuella situationen. Problemområden som tas upp i programmet är också låg självkänsla, vårdslöshet med sig själv, bryr sig ej om andra, auktoritetsproblem, blir lätt ilsken, reta upp och angripa andra, lura andra m.m. Gruppleddarna använder sig också mycket av rollspel där de själva först har ett modellframförande som sedan ungdomarna skall framföra i liknade situation. Ungdomarna får sedan feedback på sitt framförande. Senare i programmet får ungdomarna också fylla i ett formulär avseende sin psykosociala historia (familj, hem, omgivning med mera). Droger av olika slag är också ett vanligt inslag hos dagens ungdomar, det som börjar som ett experiment kan ibland sluta som ett tungt beroende. Att droger och kriminalitet hänger samman är ett välkänt fenomen och i Vägvalet diskuteras de olika faser eller stadium som ungdomar med en drogproblematik går igenom.

ART – Aggression Replacement Training

Interpersonell färdighetsträning

Interpersonell färdighetsträning, är en väl spridd metod som använts för en rad olika problem inom socialvården, omsorgen och psykiatrin. Den interpersonella färdighetsträningen i ART har utvecklats av Arnold P. Goldstein och hans forskningsgrupp (<http://www.tollare.org>).

Arnold Goldsteins arbetssätt med ungdomar bygger mycket på att lära dem alternativa beteenden till deras oftast aggressiva och destruktiva tankar och handlingar. Ilska och aggressivitet är ett stort problem för många kriminella ungdomar. ART går alltså ut på att lära dem att bryta detta destruktiva beteende dels genom att få ungdomarna att förstå vad det är som gör dem arga då de handlar på ett aggressivt sätt, dels lära dem alternativa beteenden som inte leder till destruktivitet. Olika tekniker kan minska ilska och aggressivitet. När det gäller den interpersonella färdighetsträningen i ART bör man samlas i grupper om 6-8 ungdomar och två gruppledare. En av gruppledarna bör leda sessionen medan den andre assisterar. Kursen består i att lära in och träna 50 stycken sociala färdigheter uppdelade på olika områden som till exempel, introducera sig själv, säga förlåt, hantera rädsla eller ilska, hantera att bli utlämnad eller anklagad, lära sig att sätta upp mål med mera (<http://www.tollare.org>).

Ovanstående färdigheter skall tränas in under sessioner som följer en given struktur. Dels genom modellering där gruppledarna förvisar färdigheten genom rollspel i en situation där färdigheten kommer till användning (<http://www.tollare.org>). Ungdomarna får sedan rollspela en situation de själva valt ut. Sedan följer en återkoppling på framförandet där de andra ungdomarna och ledarna kan säga vad de tycker om framförandet. Efter det får ungdomarna träna de färdigheter de lärt sig under sessionen i verkliga förhållanden. De får också hemuppgifter mellan sessionerna som skall leda till förstärkning av färdigheter. Dessa hemuppgifter skall sedan rapporteras på så kallade träningsrapporter som är särskilda blanketter för ändamålet.

Ilskekontrollträning

Grupperna bör vara små med 5-7 personer exklusive ledarna, i ett tioveckors program om en timmes sessioner en gång per vecka. Det krävs att ungdomarna medverkar vid ilskekontrollövningarna. Ungdomarna får också en del hemuppgifter som skall göras mellan lektionerna. Under sessionerna bygger lärandet mycket på att ledarna visar genom rollspel hur man använder de olika teknikerna för att minska ilska hos ungdomarna. Efter rollspelen skall de olika teknikerna diskuteras med ungdomarna. Ilskekontrollträningen kan med fördel bedrivas parallellt med interpersonella färdighetsträningen men kan också bedrivas som helt separat kurs (<http://www.tollare.org>).

Moralutveckling

Med moralutveckling innebär det att man skall lära sig att lyssna på vad andra säger och om man kritiserar någon, ge denna en chans att svara. De får också lära sig att aldrig trycka ner eller hota någon, ej heller prata med någon utanför gruppen om vad som sägs i gruppen. De får också lära sig att hålla sig till ämnet även då de inte håller med. Grupperna kan bestå av 10-12 ungdomar som resonerar där man kan välja den ena eller den andra ståndpunkten. Ledarnas roll är att hålla igång debatten. Till exempel kan gruppledaren inbjuda de negativa deltagarna att ge sin syn på en aktuell fråga och öppet registrera deras förklaringar på ett block eller på en tavla. Sedan kan de övriga i gruppen inviteras att svara. Mogen moral kan befästas genom att ungdomarna får öva sig i många olika situationer som kan uppkomma i vardagslivet (<http://www.tollare.org>).

Vad innebär LSU

Sluten ungdomsvård innebär bland annat behandling istället för fängelse för unga kriminella. Fängelsestraffen har avskaffats för flertalet unga kriminella som begått grova eller upprepade brott. Ungdomarna skall få kvalificerad behandling på ungdomshem istället.

Den 1 januari 1999 trädde Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård i kraft. Den har som syfte att användas istället för fängelsestraff för ungdomar som begått allvarliga brott med högt straffvärde. Tidigare dömdes alltför många av dessa ungdomar till fängelse eftersom de insatser som tidigare vidtagits inom socialtjänsten, ansetts alltför ovisst till sitt innehåll för domstolarna och inte i tillräckligt hög grad utgjort ett trovärdigt alternativ till fängelse. I och med att Sverige undertecknade FN:s barnkonvention så har vi förbundit oss att inte sätta ungdomar under 18 år i fängelse tillsammans med vuxna. Straffrättsliga principer som förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens har inte i påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten getts tillräckligt utrymme när ungdomar begått allvarliga brott. Att en påföljd innefattar förutsebarhet, så innebär det att den ska vara utformad så att det redan på förhand står klart vad påföljden kommer att innebära för den dömda. Med proportionalitet menas att det finns en balans mellan brottet och samhällets reaktion på detta, och med principen om konsekvens menar man att vikten av samhällets regelsystem framstår som trovärdigt, det vill säga att brott mot reglerna skall leda till en reaktion samt att den ska följa en konsekvent och fast linje (Allmän SiS-rapport 2001:6). Sluten ungdomsvård är en straffrättslig påföljd som bestäms av åklagare och

domare, inte socialtjänsten som är fallet vid LVU. När domstolen väljer denna påföljd så sätts brottets straffvärde och samhällsskyddsaspekten i främsta rummet. Vårdbehovet har ingen betydelse vid valet av påföljd från domstolens sida och brottets straffvärde bestäms av allvaret i det begångna brottet. Domstolen skall dock beakta om det finns förmildrande omständigheter som till exempel bristande utveckling erfarenhet eller omdömesförmåga som kan tala för en lindrigare påföljd (BrB 29 kap.3§).

Sedan SiS startade 1994 så har man arbetat med vård och behandling både frivilligt (så kallade SoL-placeringar) och med tvång (LVU och LVM). Tanken har varit att SiS skall utforma, organisera och genomföra vården av ungdomarna genom integration. Det innebär att de ungdomar som döms till LSU skall behandlas inom samma differentierade utbud av vård som står LVU-ungdomarna till buds. De ska dessutom placeras och vårdas på samma avdelningar enligt närhetsprincipen, det vill säga att placeringen skall vara så nära hemmet som möjligt, då detta är viktigt för samarbetet med familj och socialtjänst. Vården av ungdomarna skall differentieras, det innebär att de institutioner och avdelningar som bäst passar ungdomarnas olika problematik, skall ta emot dem för vård och behandling. De slutna mottagningsavdelningarna tar emot ungdomarna i första skedet. Då är det bestämt att slutenheten skall vara hög. Nästa steg är behandlingsavdelningarna som kan vara slutna, låsbara eller öppna. Med de slutna avdelningarna menas att avdelningen är helt låst och sluten, de låsbara innebär att de inte alltid behöver vara låsta och de öppna avdelningarna som tar emot ungdomarna i slutet av verkställigheten det vill säga när de kommit så långt i sin behandling eller utveckling att de kan vistas under friare former och på så sätt lättare återanpassas till det vanliga samhället. De avdelningar som räknas till slutna avdelningar har förstärkts byggnadsmässigt och har dessutom mer personal, de har en högre säkerhetsgrad.

Vad är Åsbogården

Åsbogården är den avdelning vid Råby Ungdomshem som tar emot ungdomar som dömts till LSU, de har sedan starten 1999 i huvudsak tagit emot långtidsdömda ungdomar. Det finns plats för sex ungdomar på avdelningen. Från början var det tänkt att två av de sex platserna skulle vara till för LSU-dömda ungdomar och de resterande fyra skulle vara till för LVU-placerade, de skulle integreras med varandra. I takt med att efterfrågan har ökat på antalet LSU-platser så har dock Åsbogården gått från att vara en avdelning för både LSU och LVU, till att bli en avdelning som uteslutande tar emot LSU-dömda. Man har

utöver det, specialiserat sig på att i huvudsak ta emot långtidsdömda ungdomar. Det innebär att man tar emot ungdomar från hela landet. Åsbogården räknas som en sluten behandlingsavdelning (se under rubrik: Vad innebär LSU). Den byggnad som är själva Åsbogården, är en rött tegelhus som ligger omgärdat av Råby Ungdomshems parkliknande område, där hemmets andra avdelningar också ligger utspridda. När man kommer dit som besökare som vi gjorde, så ringer man på dörrklockan. En ur personalen kommer då ut och man förklarar sitt ärende för honom eller henne. Man släpps därefter in i en sorts sluss mellan ytterdörren och en innerdörr som leder in till avdelningen. Byggnaden är byggd i en kvadrat och i mitten av denna kvadrat finns en rastgård med gallertak. Inne på avdelningen finns en mängd olika lokaler som kök, tv-rum snickeri, pingisrum, skola, besöksrum och ungdomarnas rum. I angränsning till tv-rummet finns en expedition där personalen kan sitta och ändå ha uppsikt över avdelningen. Bakom expeditionen finns bland annat två avskiljningsrum som används när en ungdom måste tas från avdelningen av olika anledningar, till exempel om det uppstår bråk och slagsmål. Behandlingsprogram på denna slutna behandlingsavdelning är indelat i olika faser som tar en ungefärlig tid och behandlingen består av tre delar: ART, Vägvalet (se i detta kap. tidigare del) samt skola. Ungdomarna ges möjlighet att läsa in grundskole- och gymnasiekompetens under strafftiden.

Flera andra avdelningar på Råby Ungdomshem samt Åsbogården, använder sig av teckenekonomi. Det innebär att ungdomarna samlar poäng som de får för olika former av förbättrat beteende. Ju högre poäng desto mer frihet och ansvar kan de få. Det är teckenekonomin som utgör underlaget för det ”lönesystem” som finns på Åsbogården. Dagen är indelad i olika tidsperioder och för varje tidsperiod som ungdomen sköter sig så blir han också belönad i form av pengar. Man kan maximalt tjäna ihop 90 kronor på en dag, för pengarna får ungdomarna köpa godis, läsk och cigaretter om ungdomen fyllt arton år, alternativt att tillstånd finns från vårdnadshavarna med mera. Ur säkerhetsaspekt har man också hög personaltäthet, vilket innebär att det finns 18 anställda. Personalen består i huvudsak av män, men det finns även kvinnlig personal. Yrkeskategorierna är varierande, lärare, psykolog, socialpedagoger, fritidsledare med flera. Dock är inte alla i personalen utbildade, det viktigaste är lämpligheten, och det ges viss möjlighet till utbildning inom SiS.

När en den unge kommer till avdelningen hålls en rad möten med bland annat ungdomen, viss personal (avdelningsföreståndaren, avdelningens psykolog, och behandlingsassistenten som ska bli ungdomens kontaktperson), socialtjänsten och kanske ungdomens föräldrar. Man upprättar en behandlingsplan som ska gälla för vårdtiden och man träffas sedan kontinuerligt under strafftiden. Varje ungdom får en egen kontaktperson som han kan vända sig till, men naturligtvis kan den unge vända sig till annan personal också. Kontaktpersonen är den som oftast har den närmaste relationen till ungdomen och är också den som följer med ungdomen på så kallade bevakade permissioner i exempelvis ungdomens hem där även övernattningar förekommer, då det är vanligt att ungdomarna har sin hemort långt ifrån Lund. Alla beslut om permissioner görs av SiS i Stockholm, och inte av personalen på avdelning. Ungdomen måste ansöka om att få permission och personalen (psykolog och avdelningsföreståndaren) yttrar sig också. Avdelningsföreståndaren har det yttre ansvaret för ungdomarna på avdelningen.

5. Presentation av intervjupersonerna

Personal

Vi har intervjuat fyra personer som arbetar på Åsbogården. De har alla olika funktioner. Majoriteten av våra intervjupersoner bland personalen har tidigare erfarenhet från ungdomsvården, tre av fyra har jobbat på Råby Ungdomshem innan Åsbogården blev en renodlad LSU-avdelning, men alla har tidigare erfarenhet från att arbeta med barn och ungdomar. Lina, Håkan och Thomas visste från början vad LSU var, eller skulle bli, rent teoretiskt och de har varit med om att starta upp verksamheten på Åsbogården, med undantag för Lina som startade lite senare. Ceit har erfarenhet från den kommunala högstadieskolan, hennes uppfattning om vad LSU var innan hon började jobba på Åsbogården var begränsad.

Lina arbetar som psykolog på avdelningen, hon har även funktion som ställföreträdande avdelningsföreståndare. Hon har tidigare arbetat på Råby Ungdomshem som behandlingsassistent innan hon vidareutbildade sig till psykolog. Hon har också arbetat inom hemtjänsten samt som psykolog på fängelse.

Håkan är anställd som behandlingsassistent och håller i ART-programmet på Åsbogården. Han är kontaktperson till en ungdom, samt är en person med ett stort datorintresse. Därför vill han försöka ge ungdomarna lite utbildning inom området, och på försök har man inlett lite av detta. Håkan har tidigare haft eget företag och arbetat som ordningsvakt.

Ceit är anställd som lärare, och det är hon som håller i undervisningen i de så kallade SO-ämnena. Hon har ingen tidigare erfarenhet från ungdomsvård, utan har jobbat som högstadielärare i den kommunala skolan.

Thomas undervisar och handleder ungdomarna i snickeriverkstaden på Åsbogården. Han har jobbat på Råby en lång tid. Thomas är utbildad fritidsledare.

Thomas, Ceit och Lina arbetar dagtid. Håkan jobbar skift i ett av de tre team som finns på Åsbogården.

Ungdomarna

Vi har intervjuat tre av sex ungdomar som finns på Åsbogården för tillfället. Vi kallar dem för andra namn av hänsyn till dem. De intervjuade ungdomarna Adam, Bertil Och Cesar har det gemensamt att de är ungefär i samma ålder, det vill säga i 17-18-års åldern. De kommer alla från förorter till några utav Sveriges största städer, samt att de kommer från splittrade familjer. Innan Adam, Bertil och Cesar kom till Åsbogården så hade de varit anhållna eller häktade, dessutom hade de allesammans varit omhändertagna enligt LVU flertalet gånger och bott på institutioner och hem för vård eller boende (HVB-hem). Ingen av de intervjuade ungdomarna har uppgett att de arbetat eller gått i skolan före vistelsen på Åsbogården. Endast en av dem har eller har haft problem med missbruk.

Adam ska snart fylla arton år, han är av utländsk härkomst, men är uppväxt och har sin hemadress i en förort till en av Sveriges största städer. Han är dömd till LSU i fjorton månader för rån med mera. När vi intervjuade honom hade han avtjänat sex månader och hade åtta månader kvar av sitt straff.

Bertil är arton år, han är uppväxt samt har sin hemadress i en förort till en av Sveriges största städer. Han har varit dömd till LSU en gång tidigare. Bertil har avverkat två månader av sitt nya straff, men har ett och ett halvt år kvar att avtjäna. Han är dömd för rån och misshandel.

Cesar är sjutton år och har invandrarbakgrund. Han är bosatt i ett bostadsområde som ligger nära en av Sveriges största städer. Han har varit på Åsbogården i snart fyra månader, men har sex månader kvar av sitt straff. Han är dömd för rån, grov misshandel och våld mot tjänsteman.

6. Analys

Våra intervjupersoner har på många sätt lämnat liknande svar på våra frågor men variationer förekommer beroende på om det är ungdomar eller personal som svarat. Vi väljer därför att utgå från det som är lika för dem, men redovisar även den eller de som avviker. Citat kommer att anges utan av vi anger ens de fingerade namnen, när det gäller ungdomarna. Detta gör vi för att den som citeras inte ska behöva utsättas för eventuellt obehag av andra som läser uppsatsen på avdelningen. Vi kommer att presentera intervjuanalysen efter olika teman. Med analysen vill vi försöka knyta samman intervjumaterialet med de teorier som presenteras i uppsatsens tidigare kapitel.. Ytterligare kommentarer till intervjumaterialet kommer att avhandlas under rubriken sammanfattande diskussion, reflektioner och avslutande diskussion.

Tillvaron på Åsbogården

Det var en stor fråga som vi ställde inledningsvis till personalen, nämligen: Vad innebär det att arbeta på Åsbogården? De flesta av våra intervjupersoner suckade, lutade sig tillbaka och funderade ett slag innan de svarade. Några sade; ”-Vaddå, vad menar du?” Vi svarade att vi ville veta vad det betydde för var och en av dem personligen, eftersom vi trodde att arbetets betydelse såg olika ut för olika personer. Det som var det genomgående gemensamma svaret för dem alla var att de ser sig själva som förebilder för ungdomarna. De menar att det är en primär uppgift i alla olika situationer som kan uppkomma på en sluten avdelning som denna. Många ungdomar som befinner sig här har ofta en trasslig familjebild, där goda vuxna förebilder saknas, dessutom har dessa ungdomar fått lära sig tidigt att inte lita på vuxna, då de ofta har blivit svikna. Samtliga personer sade att de har en roll som innebär att de var någon som ungdomarna kunde vända sig till om det var något de ville prata om.

- Att vara här innebär att man är en förebild för ungdomarna, att vara en person som de kan prata med och "spegla" med, att använda sig av. Många av dem som är här har ingen vana i att försvara sig, rent socialt. I stort sett handlar det om att vara en förebild." (Håkan).

Levin (1998) menar att den uppgift personalen på Råby har är att vara den goda föräldern men sedan hans undersökning gjordes har personalen utbildats i de metoder och program som numera används på Råby och på Åsbogården. Att arbetet innebär olika saker för olika personer beror mycket på vilka olika roller man har, vi har intervjuat personer med olika professioner, en lärare, en psykolog, en behandlingsassistent och en fritidsledare. Psykologens roll är att prata med ungdomarna i de så kallade individuella samtalen som varje ungdom har en gång i veckan, den rollen delas med att hon även är ställföreträdande chef på avdelningen, vilket enligt henne själv, kan komplicera en del eftersom hon då får fatta beslut som ungdomarna kanske inte gillar. Hon säger om sin delade roll:

- I grund och botten så kommer mina beslut inte som en chock för ungdomarna eftersom jag för en ärlig dialog med dem hela tiden och de vet var jag står. (Lina)

Lärarens roll innebär att hon ska lära och hjälpa ungdomarna med skolan och försöka motivera dem att exempelvis läsa in sin grundskolekompetens. Behandlingsassistentens roll är att vara en person som dels är kontaktperson för en enskild ungdom, dels en person som ser till att det är ordning och reda på avdelningen. Som behandlingsassistent så jobbar man i skift och befinner sig där även på kvällar och helger, därför är man med på många olika aktiviteter. Rollen som behandlingsassistent är bred, bland annat så innebär hans jobb att vara en av dem som håller i ART. Behandlingsassistenter har också den rollen att man är kontaktperson för en ungdom, det innebär bland annat att man har kontakt med ungdomens familj, och att man följer med ungdomen på bevakade permissioner i ungdomens hem. Fritidsledarens roll är att vara med ungdomarna i avdelningens snickeri, hans jobb är att lära ut olika saker som förekommer inom området, men han säger: - *"Det är inte alltid vi håller på med snickeri, utan ibland tycker ungdomarna om att bara vara här inne med mig själva, de tycker om att snacka lite i lugn och ro."* (Thomas)

Vi tycker att det är viktigt att man som personal är lämplig och att man tar sig den extra tid som ungdomarna ibland kräver och att man förstår och har god hand med ungdomar. Vi var intresserade av att få veta hur en vanlig dag på Åsbogården kan se ut, och svaren från ungdomarna var ganska lika. Under dagtid bedrevs skola, snickeri, ART, Vägvalet och

individuella samtal vilket visar att dagarna på Åsbogården inte var tomma och innehållslösa som Levin (1998) hävdar.

- Att man ska lära sig en massa, man ska vara snäll, man ska diskutera med folk så gott man kan, man ska inte slå folk, man ska ha tålmod. Att man ska lära sig någonting, när jag kommer ut härifrån, jag har lärt mig att jag inte ska skada andra människor, jag ska vara lugn, jag ska tjäna egna pengar istället för att råna ungdomar. Ha tålmod. Lyssna på andra.

De beskrev att de steg upp på morgonen och vid halv nio så startade dagens aktiviteter, det kunde vara skola, snickeri, ART, Vägvalet, städning, gympa eller kökstjänst. På kvällen hade man olika fritidsaktiviteter, ibland spelade man basket mot ungdomar på någon annan avdelning, annars var det mest tv-tittande som gällde. En av de intervjuade ungdomarna sade så här om dagarnas innehåll:

- Man vaknar, äter frukost, går till skolan, ja alla dagar ser nästan likadana ut. Men veckorna går snabbare än helgerna. Helgerna är helt öde, det finns inte så mycket att göra.

Som vi märkte av intervjusvaren så har ungdomarna en annan uppfattning än personalen om dagarnas innehåll men sanningen är den att varje ungdom har sitt eget schema att följa och det ges ingen möjlighet för ungdomarna att bara "sitta av" straffet. Att vara inlåst på en institution innebär att man vistas på samma ställe där flera andra människor också vistas. Man har ingen möjlighet att påverka vilka som är där, utan man tvingas vara bland människor som man inte själv direkt valt att vara tillsammans med. Detta är vad Levin (1998) också har kommit fram till i sin undersökning. Vi undrade hur ungdomarna upplevde det. För de flesta av dem kändes det inte särskilt konstigt, de hade upplevt det förr. En ungdom sade att det var det som var innebörden i de "institutionsskador" han hade. Han menade att det inte fanns någon på avdelningen som han skulle umgås med om han inte var tvingad att vara där han var, eftersom han inte kände någon större tillhörighet med de andra ungdomarna, men för att tillvaron skulle bli uthärdlig så fick han hålla tillgodo med dem som fanns där. Vi anser också att det är viktigt att förstå och erkänna de känslor av vanmakt som ungdomarna kan känna av att vara frihetsberövade.

Varför LSU?

Vi undrade om personalen hade några tankar kring varför det går så här långt för en del ungdomar, det vill säga, vad är det som driver dem till att begå grova brott som i sin tur

leder till att de hamnar här? De svarade att det troligtvis hade med uppväxtförhållanden att göra. En svarade att droger och kriminalitet går hand i hand. Här kan man relatera till flera olika forskare till exempel Daleflods resonemang om ADHD eller Sten Levanders teori om att barn med DAMP är en presumtiv grupp kriminella på grund av sitt beteende. Inte minst ansåg personalen att de åtgärder som vidtagits innan från samhällets sida, oftast inte varit tillräckliga. De som tidigare jobbat inom LVU-vården kritiserade den, de sade att den var godtycklig och att de föredrog att arbeta på en LSU-avdelning som på många olika sätt var bättre tyckte de, bland annat därför att man inom LSU hade strikta regler och det ges inte särskilt stort utrymme för godtyckliga beslut, till exempel i fråga om permissioner. Det var även så att ungdomarna föredrog LSU framför LVU, anledningarna till det var bland annat att LSU är tidsbegränsat, i motsats till LVU. Ungdomarna som intervjuades var mycket medvetna om varför de befann sig på Åsbogården, det berodde på att de begått kriminella handlingar. En av dem gjorde kopplingen mellan kriminella handlingar och fel umgänge, han menade att kriminalitet började i liten skala där man inte blev upptäckt, sedan peppar man varandra i kompisgänget att göra grövre brott. Detta kan man koppla till undersökningen i Armelius och Franssons forskning om missbruk och kamratrelationer som vi tidigare beskrivit i vår kunskapsöversikt.

- Det är upp till var och en, det beror på vad man gör, vilka kompisar man har och så, men det borde inte vara så, men kompisarna spelar stor roll. Man gör små brott som man inte åker fast för, sedan peppar man varandra att göra grövre brott och sedan åker man fast.

Vi frågade om de visste vad LSU var innan de kom hit. Bertil och Cesar svarade att de visste mycket väl vad det var eftersom flera av deras vänner varit dömda till LSU. En av våra intervjupersoner hade dessutom redan avtjänat ett LSU-straff. Adam visste inte vad LSU var innan han blev dömd, han fick veta vad det var under en rättegång, då hans advokat förklarade vad det var och sade att det var bättre för honom än fängelse, med tanke på hans ålder.

Vad menas med vård och behandling på Åsbogården?

Hela tillvaron på Åsbogården räknas som vård, alltifrån att stiga upp på morgonen och gå till skolan eller något annat som står på dagens schema, ingår i vården. Hur man talar och hur man uppträder ingår också. De särskilda metoder och program man har på Åsbogården, är enligt personalen, bra metoder som är lätta att arbeta med och de är begripliga för

ungdomarna. Man arbetar nästan helt uteslutande med kognitiva metoder, det enda undantaget är psykologen som ibland vid de individuella samtalen.

- Ibland får man ta till lite psykodynamiska inslag, beroende på hur långt ungdomen kommit med sig själv. Många ungdomar som kommer hit har svåra problem med sig i bagaget, och det är kanske inte alltid man kan gå direkt till de kognitiva metoderna, utan ibland måste man gå tillbaks till barndomen med dem. (Lina)

Ungdomarnas uppfattning om vården, det vill säga de olika programmen såsom ART och Vägvalet, varierade. Den ungdom som har eller hade problem med narkotikamissbruk, tyckte att Vägvalet hade varit till hjälp för honom. Det gav honom en möjlighet att se på sitt missbruk på ett sätt han tidigare inte kunnat. Han hade fått hjälp med att förstå de skadeverkningar drogerna gör på kroppens olika delar och det gjorde att han insåg att han inte längre ville fortsätta missbruka droger. Han sade: ”- ART tycker jag är bortkastat, men Vägvalet är intressant eftersom jag lär mig saker om mig själv, drogvanor och så. Jag har knarkat sedan jag var tio år.”

De andra två ungdomarna som inte hade missbruksproblem hade inget särskilt att säga om Vägvalet. ART däremot var ganska uppskattat, men de såg det inte som behandling. De menade att behandling var det de fick när de pratade med psykologen.

Regler som styr

Det finns strikta regler som personalen har att följa och som de inte kan påverka särskilt mycket själva. Exempel på dessa regler kan vara ungdomarnas permissioner. För att få permission måste ungdomen ha varit på institutionen en viss tid och när den tiden har gått så kan ungdomen söka permission. Det är SiS i Stockholm som beslutar om det skall beviljas eller inte. Personalen som vi intervjuade såg både för och nackdelar med detta system. Fördelen var att det inte lämnades utrymme för godtyckliga beslut som var färgade av personalens åsikter. Under intervjuerna kritiserade flera i personalen den godtycklighet som de anser råda inom exempelvis LVU-vården. Nackdelen med de strikta reglerna var att personalen som lärt känna ungdomen, ofta kunde se att just den ungdomen skulle behöva komma hem till mamma ett slag, men där regelsystemet inte tillåter det. Det var det som personalen upplevde som det svåraste i jobbet.

Tre dagar i veckan har man obligatorisk fysisk träning, det kan vara styrketräning, basket med mera. Deltar inte ungdomen i de obligatoriska aktiviteterna så får de avdrag på sin

”lön”, att få avdrag på sin lön kallas ”plump”. Det hör då till personalens uppgift att göra sådana avdrag. Om detta lönesystem säger en av våra intervjupersoner: *”- Det är ett tydligt och bra system, som ungdomarna förstår, och de vet vad som gäller.”* (Håkan)

En ungdom sade: *- En del saker är som vanligt fängelse, till exempel när du ska på permission, så måste du ansöka. Man kan bli visiterad när som helst, även om man är helt oskyldig, när det har hänt nå på avdelningen. Gör man inte som personalen säger så får man ”plump” eller ”rummet” och så. Jag tror att det är som vanligt fängelse men jag vet ju inte, jag har aldrig suttit i ett vanligt fängelse.*

Att vistas på Åsbogården innebär att man ska följa de regler som finns, göra det du har till uppgift att göra, det kan vara alltifrån att stiga upp i tid på morgonen, bädda sängen, gå till skolan eller någon annan aktivitet som står på schemat för dagen. Hela verksamheten styrs av regler, alltifrån strikta permissionsregler till de regler som finns på avdelningen. Dagen är indelad i olika tidsperioder, klarar ungdomarna av att sköta sig under dygnet så har de tjänat in sina poäng, som ligger till grund för att de ska få sin lön, maximalt kan de tjäna 90 kronor per dag. Om de inte sköter sig får de avdrag eller ”plump” som det också kallas, det innebär att avdrag görs för den tidsperiod då ”felet” begicks. En av ungdomarna sade:

- Det jag tycker minst om här är att dom ibland har möte och ändrar regler, sen skiter dom i att meddela oss, och rätt vad det är så straffas man för nåt som man inte visste var fel.

Detta hände någon gång i månaden. Nästa fråga från vår sida blev: Vad gör du då? Han svarade: *”Jag brukar snacka med dom i personalen som jag tycker om, dom som själva har barn fattar bättre tycker jag.”*

Forskning som vi beskrivit i kapitel tre har visat att systemet med teckenekonomi (här kallad plump) är en beteendeterapeutisk behandlingsmodell som visat sig vara effektiv i behandling av kriminella ungdomar. På Åsbogården menar personalen att allt är beteendeterapeutisk behandling, allt från att gå upp på morgonen, att vårda sitt språk, att inte kränka andra, att passa mattider samt allt annat som dagarna innebär, där plumpsystemet är det tydligaste redskapet i behandlingen.

Hierarki, pennalism och rasism

Vi undrade om det fanns någon hierarki och pennalism på avdelningen. All personal vi intervjuade svarade att det inte var särskilt tydligt för tillfället i den grupp som befann sig

på avdelningen just nu, men att det hade förekommit. De gav exempel på en före detta ungdom som var nynazist, och som på grund av det inte kunde eller ville vistas på avdelningen. Han spenderade sina dagar på rummet till en början, men efter en tid av många och långa samtal med alla ungdomar, var det möjligt för honom att vara bland de andra ungdomarna. En i personalen berättade att han aldrig inför ungdomarna berättade särskilt mycket om sin fritid.

- Man säger inte till ungarna att nu går jag hem, det ska bli så skönt och lägga sig i trädgården och sola. (Thomas)

Anledningen till detta var att han ville visa ungdomarna den respekten eftersom han förstod att det var svårt för dem att inte ha sin fritid som alla andra.

Vi frågade även ungdomarna om det fanns någon som hade mer ”makt” på avdelningen och hur relationen mellan invandrare och svenskar såg ut. Endast en ungdom ansåg sig ha mer makt än de andra, vilket han visade genom att demonstrera sin styrka på olika sätt, till exempel genom att hota att slå någon på avdelningen. Samme ungdom påstod också att det funnits rasister eller nazister på avdelningen

- Jag har slagit två ungdomar här, de har flyttat, /.../ är rasist. Jag har också varit rasist, men nu har jag träffat bra människor, nu tycker jag att alla är lika mycket värda, jag har svensk flickvän men mina kompisar är mycket rasistiska, de hatar svenskar. Jag har slagits många gånger i skolan på grund av rasism.

Huruvida det fanns någon rasistisk eller nazistisk person på avdelningen just nu framkom inte, men han berättade för oss att det syntes i ögonen om man var rasist/nazist eller inte. Han resonerade vidare att även invandrare kan vara rasister, han hade själv tidigare hatat svenskar. Vi frågade varför det var så att vissa invandrare tyckte illa om svenskar. Han svarade att invandrare tyckte illa om att bli kallade ”jävla svartskallar” av svenskar. Det föll sig naturligt för oss att fråga vad han trodde var anledningen till att vissa svenskar tyckte illa om invandrare, svaret blev att svenskarna nog inte heller tyckte om att bli kallade ”jävla svenskar” och få stryk av ett helt gäng invandrare. Sedan bedyrade han att han inte längre var en sådan person som tyckte illa om någon människa för att den var svensk, turk eller av någon annan nationalitet. När vi talade om makt med ungdomarna så berättade några att de tyckte hemskt illa om när en del i personalen ”retades” och ”viftade” med nycklarna.

- Jag tycker om de allra flesta här, men det finns personal som jag inte gillar, dom som straffar en när det hänt något på avdelningen som jag inte varit inblandad i. De utövar sin makt och kan säga: Du jag har nyckel! Och då blir man förbannad.

Ungdomarna menade att viss personal använde nycklarna som ett maktmedel, med det underförstådda budskapet: gör du inte som vi säger så åker du in på rummet. Vår uppfattning om makt, hierarki och pennalism är, att det nog är svårt att undvika på denna typ av avdelning, men för oss som tillfälliga besökare var det svårt att se om det verkligen existerade.

Ungdomarna kommer från storstädernas ytterområden eller kranskommuner och två av dem är av utländsk härkomst. Vad kan vi dra för slutsatser av det, frågar vi oss. Ja, enligt forskningen är detta faktorer som stämmer väl överens med dem som kallas högriskfaktorer. Vi kan naturligtvis inte uttala oss om vad eller om dessa ungdomar har någon av de diagnoser som nämns i uppsatsens tredje kapitel, men i olika grad har de växt upp i multiproblemfamiljer och kriminella miljöer. Har vi misslyckats med att ta hand om dessa barn? Sture Korpi som är Generaldirektör för Statens Institutionsstyrelse (SiS) skrev en debattartikel i Dagens Nyheter den 9 mars 2001. I artikeln kommenterar Korpi ett antal rapporter som presenterats av SiS, som rör slutna ungdomsvård år 2000. Hela två tredjedelar av de intagna under det året var unga pojkar med utländsk bakgrund. En analys av rapporterna visar att socialtjänsten genomgående haft stora svårigheter att hjälpa dessa invandrarungdomar och deras familjer. Både socialtjänsten och SiS behöver nu utveckla metoderna för att bemöta ungdomar med utländsk bakgrund. Det stämmer väl överens med den erfarenhet som vi själva gjort, av tre intervjuade, var två av utländsk härkomst. Det är välkänt inom SiS att ungdomar som döms till slutna ungdomsvård har allvarliga problem på flera områden. De flesta kommer från familjer med sociala problem och de har ofta en trasslig skolgång i bagaget. Att de också har en lång historia hos socialtjänsten bakom sig med åtskilliga insatser i form av öppenvård och institutionsvistelser är känt. Vi kan bara konstatera att SiS egna analyser och kommentarer stämmer väl överens med det som vi kommit fram till, nämligen att två tredjedelar av ungdomarna är av utländsk härkomst, de har alla varit föremål för socialtjänstens insatser tidigare och de kommer från bostadsområden som kan kallas kranskommuner till svenska storstäder.

Kontakt med familjen

En av intervjupersonerna hade ingen kontakt med sina biologiska föräldrar, eftersom de troligtvis befann sig i hemlandet. Han och ett syskon har växt upp i sin kusins familj här i Sverige, sin biologiska familj hade han inte träffat sedan han var liten. Denna ungdom hade inte särskilt mycket kontakt med 'kusin-familjen' under sin vistelse på Åsbogården. Vi frågade alla ungdomar om de fick besök av sina familjer. En ungdom svarade: *"- Aldrig, jag vill inte att de ska komma och se mig här."* En annan ungdom berättade att han fick besök av sin mamma någon gång i månaden, han förklarade för oss att han uppskattade hennes besök mycket och han förstod att hans kriminella beteende gjort henne besviken. *"- Nu när man är lite äldre fattar man vad man gör, innan brydde man sig inte."*

En ungdom talade inte om sin familj särskilt mycket, bara att hans föräldrar var skilda. Adam, Bertil och Cesar kommer alla från splittrade familjer, och de har varit föremål för vård inom socialtjänsten alla tre. De kommer från storstädernas ytterområden eller kranskommuner och två av dem är av utländsk härkomst. En av dem sade: *"- Jag har varit på så många ställen att jag inte ens kan räkna dem."* En annan hade suttit inlåst på olika ställen i fem års tid, både på LVU och häkten. Därför hade han inte firat sina födelsedagar, jul och andra högtider med sin familj på flera år. Detta stämmer väl överens med den sociologiska förklaringsmodellen som vi redovisat i kapitel tre, det vill säga, att den frånvarande fadern har betydelse för dessa ungdomar som växer upp i socialt utsatta områden.

Samarbete med socialtjänsten och andra myndigheter

Vi undrade hur samarbetet såg ut mellan socialtjänsten och institutionen. De som hade mest samröre med socialtjänsten ur personalen var i huvudsak avdelningsföreståndaren och psykologen, men även ungdomarnas kontaktpersoner på avdelningen. Man ville gärna att socialtjänsten skulle vara engagerad i arbetet med ungdomarna. När verksamheten var ny (1999) så var det svårare att få med socialtjänsten på de möten och konferenser som rörde ungdomarna, trots att det uttryckligen står i Lag (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård 3§, att verkställigheten skall planläggas och genomföras i nära samarbete med socialnämnden i den dömdes hemort. Varför inte detta fungerade till en början trodde personalen berodde på att man inom socialtjänsten inte riktigt förstod vad LSU var, utan de trodde att eftersom staten hade det ekonomiska ansvaret för vården och inte kommunen som är fallet när det gäller LVU-placeringar, så var deras medverkan inte behövlig. Efter

hand har dock denna uppfattning ändrats till att de flesta ungdomars socialsekreterare är delaktiga i vårdplaner, konferenser m m som rör ”deras” ungdomar.

- Från början funkade det inte så bra socialen trodde att de inte behövde engagera sig när de satt här men nu tycker jag att de fattat galoppen. Men det ser olika ut mellan olika kommuner förstås. Vi försöker förmedla att vi tycker att det är viktigt att vi samarbetar. (Håkan)

Det mest positiva med socialtjänstens samarbete med avdelningen var att man hade bättre möjlighet att påverka hur tiden efter Åsbogården kom att se ut för ungdomarna. Man upplevde att om en socialsekreterare var engagerad i en viss ungdom, så var det också lättare att få bra ställen för ungdomarna att bo på under utskrivningstiden. Den kostnaden får nämligen kommunen eller socialtjänsten stå för. En annan sak som kom upp när vi intervjuade personalen om samarbetet med socialtjänsten, var den snålhet en del kommuner visade. Exempel på den snålheten kunde vara att om en ungdom kom från exempelvis Stockholm, så innebär det en ganska stor kostnad för familjen att ta sig från Stockholm till Lund, för att hälsa på. Många gånger så ville familjerna till ungdomarna komma och hälsa på lite oftare, men deras dåliga ekonomi hindrade dem. Socialtjänsten ansåg sig i många fall inte ha något ekonomiskt ansvar för den unge, så därför hjälpte man inte heller familjen ekonomiskt att ta sig till den ort där den unge befann sig. Inte i något fall framkom det att ungdomarnas socialsekreterare varit den som informerat ungdomarna om vad LSU var för något, detta trots att det är socialsekreteraren som skriver yttrande till domstolen. I ett fall var det så illa att en ungdoms socialsekreterare skrev ett yttrande till domstolen och föreslog påföljden LSU, utan att ens ha träffat den unge någonsin. Det fanns inte mycket samarbete med andra myndigheter utöver socialtjänsten, ibland samarbetade man med polis och åklagare när någon ungdom begått nya brott eller avvikit från institutionen.

Ungdomarna upplevde inte att de hade särskilt mycket kontakt med sina socialsekreterare, en av dem sade: ”- Dom byter hela tiden, så ibland vet man inte vem som är ens soc, men jag har alltid haft bra kontakt med min första soc så ibland ringer jag till honom och snackar lite.”

Vi fick också höra av ungdomarna att det är betydelsefullt att ha en bra socialsekreterare, inte bara för att få pengar, utan också för att det faktiskt är något man diskuterar sinsemellan. En ungdom sade så här om sin socialsekreterare: ”- Min soc är inte så bra, men jag säger det ändå, för man vill ju inte vara ensam om att ha en dålig soc när alla andra har en som är schysst.”

Ett annat exempel på hur samarbetet eller brist på samarbete kan se ut mellan ungdom och socialtjänst, har vi redan tagit upp, nämligen den socialsekreterare som skrev åklagaryttrande utan att ens ha träffat personen i fråga. Den ungdomen hade mycket litet förtroende för socialtjänsten, hans inställning var att de hade så mycket makt så de kunde göra precis vad de själva ville, vare sig det var rätt eller fel. En annan elev sade följande om sin relation till socialtjänsten ”- *Min soc vill inte ha mig lös längre, jag skall egentligen inte sitta inlåst enligt papperna, jag mår psykiskt dåligt av det och de menar att det finns risk för självmord.*”

Vi frågade också ungdomarna om det fanns någon annan myndighetsperson som hade betydelse för dem. En ungdom svarade blankt nej på frågan, en annan berättade att han hade kontakt med några ur personalen som arbetade på ett ställe han varit på tidigare. Den tredje berättade att han hade bra kontakt med kvarterspolisen i området där han bodde och att han ringde till honom ibland.

Framtiden

Av de tre intervjuade ungdomarna så hade samtliga planer för frivivningen och framtiden. En ville flytta tillbaks till sitt gamla bostadsområde, men till en egen lägenhet och skaffa en hund. En annan ville flytta hem till mamma en tid för att återknyta kontakten med familjen samt för att i mindre grad vara bidragsberoende och få möjlighet att skaffa sig ett jobb. Den tredje intervjupersonen skulle flytta till ett familjehem en tid, och sedan ta hand om sin flickvän och deras nyfödda barn. Endast en av dem ville fortsätta umgås med sina gamla kompisar.

De tyckte alla att de blivit ”bättre människor” efter sin tid på Åsbogården. De trodde inte att det var vården som gjort dem till ”bättre människor” utan det handlade mer om mognad i ålder.

- Jag tror det beror på att jag blivit äldre, man tänker mer på sin familj, så på så sätt är jag väl bättre. Jag fattar att min mamma blir besviken på mig, hon har inte haft det så lätt, jag har aldrig träffat min riktige far, inte ens en gång, det skulle vara kul att se honom, inte snacka eller så, bara få se honom.

De hade fått lite distans till livet de levt, och de förstod att det här med att bli dömd till LSU var ”sista anhalten” innan fängelse. Vid de rättegångar som föregick LSU-domarna, så hade alla fått klart för sig att om de varit äldre, så hade de blivit dömda till långa fängelsestraff. De sista månaderna av straffet har ungdomarna möjlighet att bo utanför Åsbogården. Detta för att de ska få möjlighet att gradvis återgå till livet utanför. Ett ganska

vanligt sätt är att låta ungdomarna komma till en öppen avdelning inom institutionen. Det är ovanligt att en ungdom släpps direkt ut på gatan efter att straffets avtjänats. Det är socialtjänsten som bestämmer hur det ska se ut efteråt, men oftast sker planeringen av en ungdoms frigivning i samråd mellan Åsbogården, socialtjänsten, den unge och eventuellt också med hans familj. Det allra vanligaste är att ungdomen flyttar till en öppen avdelning, men det händer också att ungdomar flyttar hem till familjen eller till en egen lägenhet. Hur det ser ut, skiljer sig mycket från person till person, beroende på vilken kommun de tillhör. Forskningen som vi tagit upp i kapitel tre visar att de bästa behandlingsresultaten uppnås om den unge vistas i en så normal miljö som vanligt. Av förståeliga skäl kan inte dessa ungdomar vistas i en normal miljö under en stor del av straffet eftersom de är dömda, men de får i alla fall möjlighet att göra det de sista månaderna på sina straff.

Resultatsammanfattning

När det gäller personalen på Åsbogården har vår undersökning visat att det finns olika kategorier av personal och att de också gör ett olika bra arbete liksom inom alla andra yrkesområden. De personer som vi har intervjuat har alla gett intrycket av att göra sitt bästa, både som goda förebilder och som professionella behandlare. Levin (1998) anser att orsakerna till frånvaron av renodlade behandlingsmodeller på uppfostringsanstalten är att det inte finns något att behandla i professionell eller medicinsk mening. Kriminalitet är ingen sjukdom som kan behandlas. Det är inte heller ett jagfrämjande tillstånd som alkohol- eller narkotika beroende. Det saknas ett "sug" efter att begå brott och att vilja bli behandlad eller botad från sådana böjelser. Många ungdomar är mer eller mindre beroende av droger, mer eller mindre känslomässigt skadade och för det har de naturligtvis rätt att få hjälp i professionell mening men Levin menar att det hjälparbetet inte upptar någon större plats inom anstaltspraktiken. Vår undersökning har visat att Levins tidigare undersökning inte stämmer överens med det resultat som vi har kommit fram till, nämligen att idag finns behandlingsmodeller som annan forskning (till exempel Bengt Daleflod)har kommit fram till är mycket effektiva i behandling av kriminella ungdomar.

Vidare anser Levin att behandlingsforskning om intagna på anstalter visar att inlåsning och frihetsberövande är en plågsam upplevelse som ungdomarna försöker mildra på olika sätt. Detta stämmer väl överens med det resultat som McMurphy också kommit fram till i sin undersökning som förvisso rör USA. Självklart delar vi den uppfattningen att inlåsning inte är av godo men så länge det inte finns några andra alternativ så får vi acceptera dessa

förhållanden. Levin sökte upp f.d. Råbyungdomar och gjorde intervjuer med dem. De såg placeringen som en konsekvens av sitt eget handlande, de såg sig inte som offer för orättvis behandling och försökte inte skylla orsakerna på någon annan. Dagarna och behandlingen på Råby bestod av ett stort antal dagar av tristess, tomhet och rutin. De hade svårt att uppfatta vad syftet var med placeringen och behandlingen. Behandlingen var i deras ögon förvaring, anpassning och ett visst personligt stöd. Ungdomarnas negativa reaktioner på det som kallades behandling tolkar Levin som en ojämlig relation och en disciplinär maktutövning under ett sken av välvilja. Den påtvingade behandlingsrelationen inplacerade dem i en underordnad och reducerad roll som behandlingens objekt. De stödande och meningsfulla relationer som kunde uppstå utanför den ojämliga relationen betraktades inte som behandling av ungdomarna. De kunde i själva verket inte identifiera något behandlingsprogram överhuvudtaget och de uttryckte en saknad över att det inte fanns någon tydlig struktur för hur problem utom och inom anstalten skulle hanteras. Relationer och gränser mot personalen karaktäriseras av motstånd mot behandling genom engagemang inom den egna kulturen och genom en konstlad anpassning till anstaltens krav. Skälet till detta är att ungdomarna måste vara på flykt från anstalten eller genom olika organiseringsprocesser och handlingsstrategier inom anstalten. Den viktigaste av dem är att skapa en egen kultur som står i motsättning till personalgruppens. Innehållet i ungdomarnas kultur består av asociala värderingar och mekanismer för en inre statusfördelning. Här tar Levin åter upp avsaknaden av behandlingsmetoder som är effektiva och frånvaron av tydliga strukturer vilket inte stämmer med vårt resultat som visar att det finns metoder och program som ungdomarna förstår och i många fall uppskattar. Dessutom finns idag det som de på Åsbogården kallar för plumpsystemet som är ett tydligt och lättfattligt system som forskningen har visat fungerar bra i behandlingen av kriminella ungdomar. Självklart tycker personalen att plumpsystemet är bättre och ungdomarna upplever det ibland som orättvist, men vårt intryck är att dessa tydliga markeringar gynnar de unga i det långa loppet, det vill säga att man måste lära sig att ta konsekvenserna av sitt handlande. Levin motsäger sig själv när han menar att ungdomarna inte visste varför de var intagna. I intervjuerna med de före detta Råbyungdomarna skriver han att de såg placeringen som en konsekvens av sitt eget handlande, de såg sig inte som offer för orättvis behandling och försökte inte skylla orsakerna på någon annan. I vår undersökning framkom det tydligt att ungdomarna mycket väl visste varför de befann sig där, nämligen därför att de begått kriminella handlingar. Däremot varierade deras insikter om vad som i lagens mening är rätt och fel. Detta har vi tolkat som en skillnad i mognad, ålder och behandlingstid.

När det gäller kriminella ungdomar och utvecklingen av ett asocialt beteende tycker vi det är viktigt i detta sammanhang att nämna Thomas Ziehe och hans teorier om en annorlunda personlighetstyp. Ziehe menar att dagens ungdom tillhör en personlighetstyp med en annorlunda socialkaraktär med mer narcissistiska drag än tidigare generationer. Även om Ziehe inte tar upp kriminella ungdomar specifikt så kan man applicera hans teorier på vår undersökning. Vi menar att kriminalitet i högsta grad har med samhällsstrukturen och göra och att en ny personlighetstyp med mer narcissistiska drag skulle kunna vara en orsak till vissa kriminella ungdomars beteende idag. Vår undersökning visar att ungdomarna som vi har intervjuat kommer från splittrade hemförhållanden där fadern är frånvarande och där kamratrelationer prioriteras högt. Ungdomarna i vår intervju kommer också från segregerade bostadsområden har ett litet socialt kontaktnät. Dessutom har det i flera undersökningar visat sig att två tredjedelar av de intagna på LSU – avdelningar i Sverige är av utländsk härkomst, vilket kan skapa ett utanförskap och subkulturer. Ziehe menar att samhällsliga förändringar som ökad subjektivering, minskat socialt kontaktnät, den utbredda rationalitetens kyla och upptagenhet med den egna identiteten skapar en känslolunger som bland annat visar sig i ökad inriktning mot relationer behov av närhet, trygghet och självförverkligande. Vi menar i detta sammanhang att barnen lämnas åt sitt eget öde.

7. Reflektioner och avslutande diskussion

Att vara en förebild för någon ställer höga krav på ens person, det betyder att man kanske måste tänka sig för innan man talar och att man hela tiden tänker på det man gör, och att man i viss mån förstår vad det är man säger och gör. Det är kanske inte så konstigt att vi som skriver den här uppsatsen, tänker på betydelsen av att ha utbildad personal som Daleflod beskriver i kapitel tre. Vi hörde förstås inte någon ur den intervjuade personalen säga att det var brukligt att vifta med nycklarna, men om så är fallet, så kan man naturligtvis fråga sig hur god förebild man är och samtidigt hur professionell den eller de personerna är. Den person som visade sin respekt gentemot ungdomarna genom att inte berätta särskilt mycket om sin fritid, var inte den högst utbildade som vi intervjuade, kanske handlar det mer om vilken typ av personlighet man har.

Alla som vi intervjuade sade att de var någon som ungdomarna kunde komma och prata med, att det inte handlade speciellt mycket om vilken yrkesroll man har, men ligger det inte en dubbelhet i att vara ställföreträdande chef samtidigt som man är avdelningens psykolog? Kanske, kanske inte, är man tydlig i allt man säger och gör så är det kanske inga problem, men vad händer när en ungdom berättat något i förtroende i ett individuellt samtal? Kan man bortse från det, när det gäller att fatta beslut som innefattar saker ungdomen berättat i förtroende, när man helt plötsligt har ändrat roll från psykolog till chef? Om det anser vi att vi vet för lite om, det vill säga vad som exakt innefattar psykologers etiska och moraliska överväganden, och det är inget som vi haft som syfte att undersöka. Klart är i alla fall att alla ungdomar som vi intervjuade tyckte mycket om psykologen på avdelningen. Att många regler är fyrkantiga på Åsbogården förstod vi ganska snart, även personalen tydliggjorde detta för oss på olika sätt, till exempel när de beskrev "plumpsystemet" som de ansåg vara ett tydligt och bra sätt att visa på vad som är rätt eller fel, det vill säga sköter man sig inte, ja då får du mindre pengar att röra dig med nästa vecka.

Vården, metoderna och programmen som finns på avdelningen är sådana som visat sig vara effektiva i vården av unga kriminella enligt modern forskning som vi redovisat tidigare, undantaget är Claes Levins forskning som ställer sig mycket kritisk till institutionsvården i stort. Vi var ytterst tveksamma till om vi överhuvudtaget skulle ha med just hans forskning i vårt arbete eftersom hans forskning bygger på LVU-vården och inte LSU-vården. Det ligger en stor skillnad mellan LVU och LSU nämligen den att LSU är tidsbestämt i motsats till LVU. Vidare anser vi att Levins forskning är föråldrad trots att den inte är särskilt gammal, hans forskning speglar inte riktigt den bild som finns av Råby idag. Råby har under de senaste åren gjort förändringar på olika sätt, inte minst har man infört behandlingsmodeller som forskning visat vara effektiva i behandlingen av kriminella ungdomar. Men det finns inga program i världen som kan vaccinera ungdomar mot framtida problem. För närvarande görs uppföljning av ungdomar som vistats på en SiS institution ett halvår efter utskrivningen. Tre av fyra i personalen uttryckte sina önskemål om att uppföljning skulle göras kontinuerligt under en längre tidsperiod. De menade att det fanns mycket att vinna på det från alla håll, till exempel, de forna ungdomarna hade känt att det faktiskt var någon som brydde sig om hur de hade det, personalen hade fått veta hur det gått med ungdomar som de lärt känna, och inte minst hade det funnits underlag för statistik som på sina sätt kan visa effekten på vården. Det har också visat sig att det varit besvärligt för forskarna att få ordentligt underlag för sina studier, på grund av att det varit för lite

statistik tillgänglig eller att många olika små studier gjorts. Därför har man fått använda sig av meta-analyser, som vi beskrivit tidigare. Hur personalen är, har betydelse för ungdomarna, vi märkte att speciellt ungdomarnas kontaktmän var viktiga, det var till dem som ungdomarna vände sig till när det var något särskilt. Den eller de i personalen som påstods provocera ungdomarna med att vifta med nycklarna, stod inte särskilt högt i kurs. Att ungdomarna i en del fall satte ord på sina egna tankar, till exempel att de i personalen som själva hade barn, förstod dem bättre, tyckte vi var intressant. Vi gjorde kopplingen att personalens arbete till mångt och mycket går ut på att vara en god förebild. Att vara en god förebild, innebär kanske inte att man måste vara utbildad och professionell, det räcker kanske med att vara en medmänniska, som uppträder på ett sätt som inte kränker andra människor och som tar hänsyn till dem som lever inlåsta på en institution under en längre tid, som i detta fallet faktiskt fortfarande är barn. Ur den aspekten så stämmer inte Daleflods resonemang som vi beskrivit i tidigare kapitel, det vill säga att all personal som utför behandling ska vara välutbildad, för att kunna göra ett så bra jobb som möjligt, däremot ska personalen vara lämplig. På avdelningen finns möjlighet för ungdomarna att läsa in ämnen från grundskolan som de saknar betyg i, men inte någon av dem vi intervjuade sade att det var något de hade för avsikt att göra.

Det framgår tydligt i våra intervjuer att samarbetet med socialtjänsten inte alltid varit den bästa. I en nyligen utkommen rapport från SiS (Allmän SiS-rapport 2001:6) har man bland annat tittat på detta. Man har gjort intervjuer med socialsekreterare i sex svenska kommuner. De beskriver en stor vilshenhet inför LSU och vad deras arbetsuppgifter är. Många uppger att de har för dåliga kunskaper i ämnet LSU. Det framgår också att man inte prioriterar LSU-dömda, för de tror att de inte kan påverka vårdinnehållet. Skälen till varför man inte prioriterar LSU-dömda är att man inte har huvudansvaret för ungdomarna och att man är oklar över sin roll. Några upplever också att man från institutionernas sida inte vill ha något samarbete. Vår upplevelse var dock att personalen på Åsbogården verkligen ville samarbeta, eftersom det hade stor betydelse för hur ungdomarna fick det efter tiden på Åsbogården.

Eftersom vi båda har tidigare erfarenheter inom kriminalvården och sjukvården, har vi våra funderingar när det gäller beteendestörningar. Vi undrar om personer som begår grova brott utan att vara påverkade, kan tänkas ha en tidigare och grövre störning än de som begår brott under drogpåverkan? Dessa funderingar grundar vi på våra egna tidigare erfarenheter

samt i mötet med ungdomarna som var med vid intervjuerna i detta arbete. Vi frågade faktiskt psykologen på Åsbogården, som svarade att man numera är väldigt försiktig med att ställa den typen av diagnoser. Tankarna framkom då vi funderade på hur unga människor kan skada och ibland till och med mörda andra människor i helt nyktert tillstånd. Vidare funderingar kring våld och sexuella övergrepp har vi också satt i samband med dagens ”öppna” samhälle, där allting är så lättåtkomligt, det finns ingen censur i samhället. Ungdomar kan hyra vålds- och porrfilm som är väldigt grova och detta kanske sker i en tidpunkt i ungdomarnas liv då de inte är mogna för det, vilket vi tror kan vara farligt för den unges kognitiva utveckling.

Man kan också ifrågasätta forskningen inom många områden anser vi, då man som forskare kanske intervjuar en del personer på en viss plats under en viss begränsad tid och under denna tidsperiod skall bilda sig en uppfattning om så mycket. Det är väldigt enkelt att vara kritisk till olika institutioner och behandlingshem med mera, det är en helt annan sak när det är ens dagliga arbetsplats. Allting verkar så enkelt i teorin men att genomföra någonting i praktiken är en helt annan sak. Människor är som de är, man kan inte förändra en persons hela identitet och självbild på några månader. Visst anser vi att tvångsvården är av ondo men så länge man inte har några bra alternativ att ersätta det med så tror åtminstone vi att det räddar en del ungdomar. Men vi anser också att problem med ungdomar borde tas tag i mycket tidigare än idag och det ansvaret ligger hos de sociala myndigheterna, skolor och föräldrar. Andra teorier som vi har är att när någon avviker från tvångsvård så borde det prioriteras mycket mer hos polisen, så inte ungdomarna kan vara ute flera veckor innan de kommer in i behandling igen, i sådana fall blir det ingen kontinuitet i behandlingen och vården blir därmed inte effektiv.

Andra tankar som vi haft när det gäller själva LSU-vården är närhetsprincipen. Ungdomarna skall placeras och vårdas enligt närhetsprincipen, det vill säga att placeringen skall vara så nära hemmet som möjligt, då detta är viktigt för samarbetet med familj och socialtjänst. Vården av ungdomarna skall differentieras, det innebär att de institutioner och avdelningar som bäst passar ungdomarnas olika problematik skall kunna ta emot ungdomarna där den unge kan vårdas bäst. Så är det inte, de placeras på den institution som har en ledig plats och någon hänsyn till närhet kan inte tas. Vi tycker det är synd, de unga hade behövt närhet till familjen och vi tror att samarbetet med socialsekreteraren kunde varit bättre, om denne haft tillfälle att vara mer delaktig i vården av den unge och också kunnat

hälsa på. Det här arbetet har väckt många intressanta och spekulativa tankegångar. Främst tycker vi att det är beklagligt att man tvingas låsa in unga människor men så länge det inte finns några alternativ så är vi av den uppfattningen att ungdomarna har det ganska bra på den avdelningen där vi gjort vår undersökning. Vi tycker att det har varit ett otroligt intressant och berikande ämne att studera och det skulle vara intressant att kunna följa upp ungdomarna som medverkat i denna intervju, kanske det blir en D-uppsats trots allt...när vi fått lite distans till den här uppsatsen med allt vad det inneburit.

Intervjuguide

Personal

1. Arbetet

- Vad innebär det att arbeta på Åsbogården?
- Vad består ditt arbete av?
- Vilken är din roll/uppgift här?
- Vilka metoder och resurser har ni till ert förfogande? Vad tycker du om dem?
- Hur upplever du jobbet med ungdomarna?
- Finns det något som är särskilt svårt?
- Finns det något som är särskilt roligt?
- Vilka tidigare yrkeserfarenheter har du?
- Vad trodde du att det här arbetet skulle gå ut på från början? Och har din uppfattning ändrats?
- Hur ser du på de olika regler som finns mellan LVU och LSU?

2. Ungdomarna

- Varför har ungdomarna hamnat här tror du?
- Hur ser planeringen ut inför elevernas frigivning?
- Upplever du att det finns någon form av hierarki eller pennalism på avdelningen?

3. Personliga

- Har du några tankar kring att antalet LSU-platser hela tiden ökar?

4. Organisering

- Hur ser samarbetet ut med:
- Föräldrarna?
- Socialarbetare?
- Åklagare. Polis med flera?

Elever

1. Att vara intagen på Åsbogården
  - Varför är du här?
  - Hur länge har du varit här?
  - Hur länge ska du vara här?
  - Hur reagerade du när du fick domen slutna ungdomsvård?
  - Visste du vad det var eller var det någon som förklarade för dig? I så fall vem?
  - Vad innebär det att vara här?
  - Hur ser en vanlig dag ut på Åsbogården?
  - Har du någon roll/uppgift här?
  - Hur upplever du de andra ungdomarna?
  - Hur upplever du personalen?
  - Vad hade du för tankar om slutna ungdomsvård och Åsbogården innan du kom hit? Har du ändrat uppfattning sedan dess?

2. Ungdomarna
  - Varför hamnar man här tror du?
  - Finns det någon här som har mer ”makt” bland ungdomarna (äldst, tuffast etc)? Hur ser du i så fall på det?

3. Personliga
  - Vet du hur planeringen ser ut efter din tid här?
  - Hur ser dina tankar eller planer ut för framtiden?
  - Tror du att du blivit en ”bättre” människa efter din tid här?
  - Har du blivit hjälpt här på något sätt? I så fall hur, på vilket sätt och av vem?

4. Organisering
  - Hur ser samarbetet ut mellan:
    - Åsbogården- dig och din familj?
    - Dig och socialtjänsten?
  - Finns det något inom LSU-vården som du tycker är särskilt viktiga för en socialarbetare att veta? Vad i så fall och varför?
  - Har personalen här eller någon annan myndighetsperson någon betydelse för dig? I så fall vem och på vilket sätt?

8. Källförteckning

Armelius, Bengt-Åke m.fl (1996) *Vård av ungdomar med sociala problem- en forskningsöversikt.*

Falköping: Gummessons Tryckeri AB första upplagan.

Green, Allan (1988) *Då kom Baronens- Jubileumskrift om Råby och dess stiftare.* Lund: Lunds offset.

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur

Levin, Claes (1997) *Ungdomar i tvångsvård- Råbyundersökning 1994.* Beställes genom Statens institutionsstyrelse SiS Rapport nr.2 1997. Tidigare utgiven av Socialhögskolan i Lund. ISSN 1104-6155

Levin, Claes (1998) *Uppfostringsanstalten – om tvång i föräldrars ställe*
Eslöv: Symposion

Nordström, Carl & Thunved, Anders (2000) *Nya Sociallagarna.* Stockholm: Norstedts Tryckeri AB upplaga 13:1

Ohlsson, B, Lars & Swärd, Hans (1994) *Ungdom som samhällsproblem.* Lund: Studentlitteratur

Ramström, Jan (1993) *Tonåringen i välfärdssamhället-om svårigheter att bli vuxen i dagens västerländska kultur.* Stockholm: Natur och kultur

Sveriges Rikes Lag (1999) Uppsala :AWT Tryckeri

Ziehe, Thomas (1984) *Ny ungdom – og usaedvanlige laereprocesser*
Danmark: Special - Tryckeriet Viborg a-s upplaga 2

Ziehe, Thomas (1992) *Kulturanalyser - ungdom utbildning modernitet*
Stockholm/Skåne: Brutus Östlings bokförlag symposion upplaga 2

Offentliga tryck

SOSFS Socialstyrelsens författningssamling (1997:15 (s) . *Tillämpningen av lag (1990:52) med särskilda bestämmelser för vård av unga*. Stockholm: Norstedts Tryckeri AB

Allmänna SiS Rapporter

Allmän SiS rapport (1998:3) *Behandling inom slutna ungdomsvård – projektgruppen slutna ungdomsvård*.

Allmän SiS rapport (2001:4) *Slutna ungdomsvård år 2000*.

Allmän SiS rapport (2001:5) *Slutna ungdomsvård år 2000*.

Allmän SiS rapport (2001:6) *Slutna ungdomsvård år 2000*.

Internet

Daleflod, Bengt & Lardén, Martin <http://www.tollare.org>.

SiS Pressmeddelande 7 juli 2000 <http://www.stat-inst.se/press>

SiS Pressmeddelande 9 mars 2001 <http://www.stat-inst.se/press>

Pamfletter

Bergström, Gunnar (1997) *Vägvalet* Arbetshäfte. Vallentuna: Firma Pedagogkonsult

SiS (2000) *Att vårda dem som har det svårast*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse

